

Вероніка Терзі

Вероника Терзи

Български език

Болгарська мова

1.

ВЕРОНІКА ТЕРЗИ

БОЛГАРСЬКА МОВА

Підручник для 1 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ВЕРОНІКА ТЕРЗИ

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

учебник за 1 клас
на общообразователни училища

Чернівці
„Букрек”
2023

УДК 811.163(075.3)
Т 35

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 03.02.2023 № 110)*

Підручник розроблено відповідно
до модельної навчальної програми
«Болгарська мова. Навчальна програма для 1-2 класів
закладів загальної середньої освіти»

Терзі В. М.

Т 35 Болгарська мова : підручник для 1 класу закладів загальної
середньої освіти. – Чернівці : Букрек, 2023. – 128 с. : іл.

ISBN

УДК 811.163(075.3)

Терзи В. М.

Т 35 Български език : учебник за 1 клас на общообразователни
училища. – Черновци : Букрек, 2023. – 128 с. : ил.

ISBN

УДК 811.163(075.3)

ISBN

© Терзі В.М., 2023
© Видавничий дім «Букрек», 2023

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ПЪРВИ СЕПТЕМВРИ

МОЯТА УЧИТЕЛКА

Когато за пръв път страхливо
аз в класната стая надникнах,
тъй ласкаво ти ме погали,
че в същия миг те обикнах.

Научи ме ти да обичам
от ранните си детски години
горите, полята – и всичко,
което наричам „родина“.

Аз много неща ще забравя,
но теб ще забравя ли? – Няма.
В сърцето си твоето име
до името пазя на мама.

Леда МИЛЕВА

ЗАПОЗНАВАНЕ. ПОЗДРАВИ

ЗНАЙОМСТВО. ВІТАННЯ

НАШЕТО СЕМЕЙСТВО

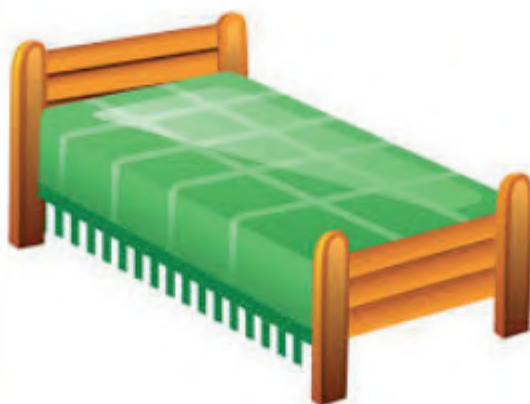
НАША РОДИНА

НАШЕТО ЖИЛИЩЕ

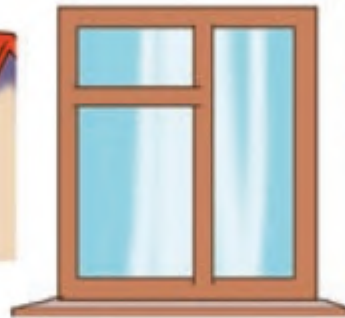
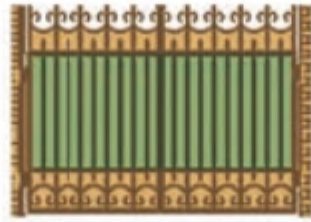
НАША ОСЕЛЯ

НАШИЯТ ДВОР

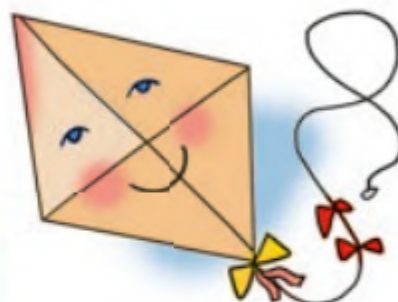
НАШЕ ПОДВІР'Я

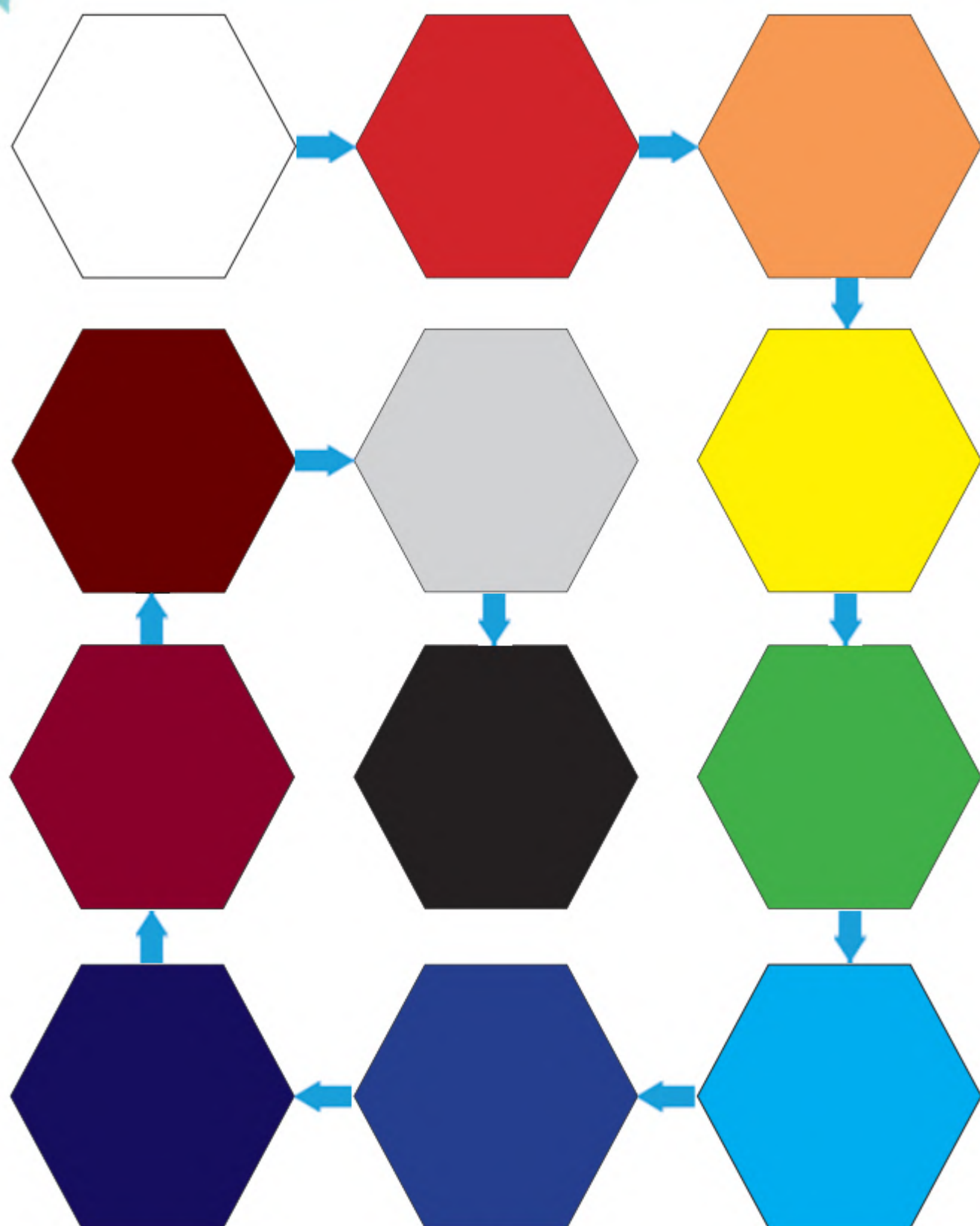
МОИТЕ ИГРАЧКИ

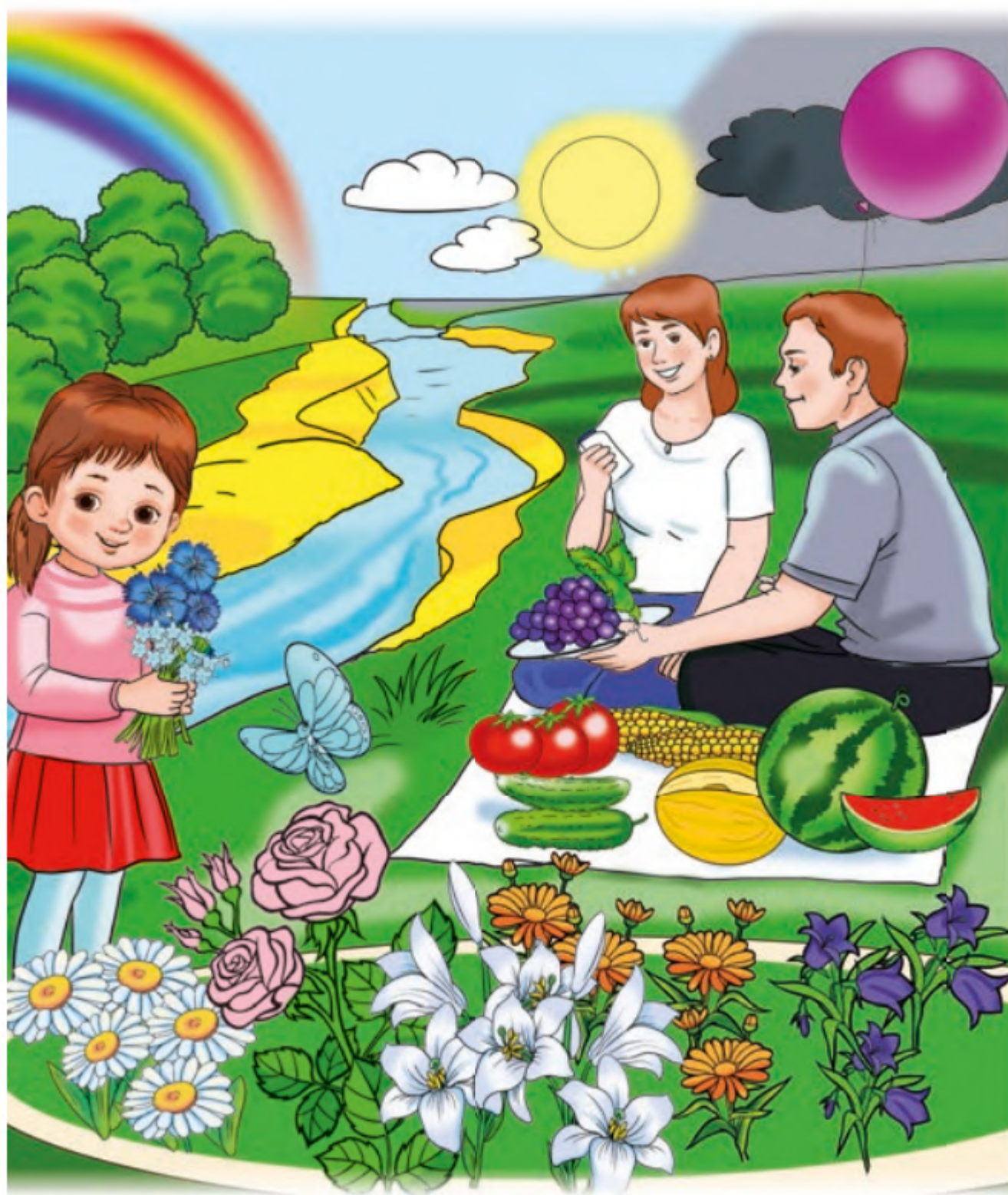
МОЇ ІГРАШКИ

ЦВЕТОВЕ

КОЛЬОРИ

НАШЕТО УЧИЛИЩЕ

НАША ШКОЛА

КЛАСНАТА НИ СТАЯ

НАШ КЛАС

УЧЕБНИТЕ МИ ВЕЩИ

МОЇ ШКІЛЬНІ РЕЧІ

ХАЙДЕ ДА БРОИМ ДО 5!

1

2

3

4

5

ПОЛІЧИМО ДО 5!

1.

2.

3.

4.

5.

ГОДИШНИ ВРЕМЕНА. МЕСЕЦИ

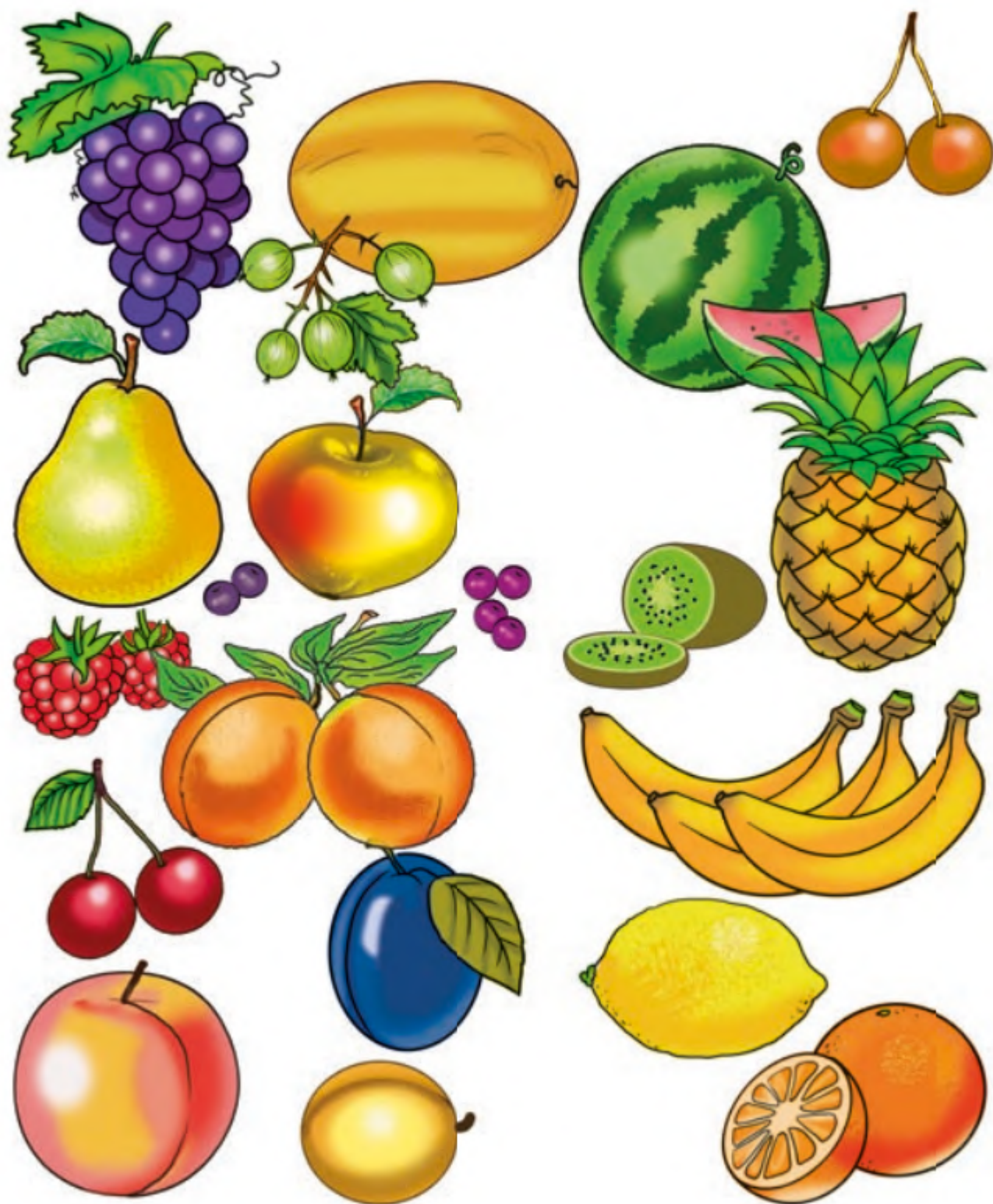
ПОРИ РОКУ. МІСЯЦІ

ПЛОДОВЕ

ФРУКТИ

ЗЕЛЕНЧУЦИ

ОВОЧІ

ЕСЕНТА ДОЙДЕ

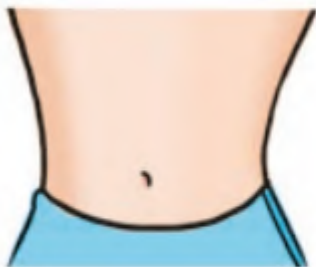
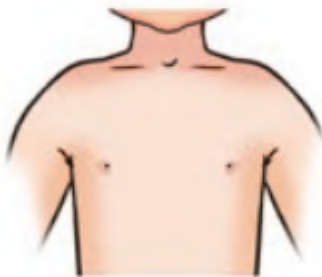
ОСІНЬ ПРИЙШЛА

ЧАСТИ НА ЧОВЕШКОТО ТЯЛО

ЧАСТИНИ ТІЛА

ЛИЧНА ХИГИЕНА

ОСОБИСТА ГІГІЄНА

ХАЙДЕ ДА БРОИМ ДО 10!

6

7

8

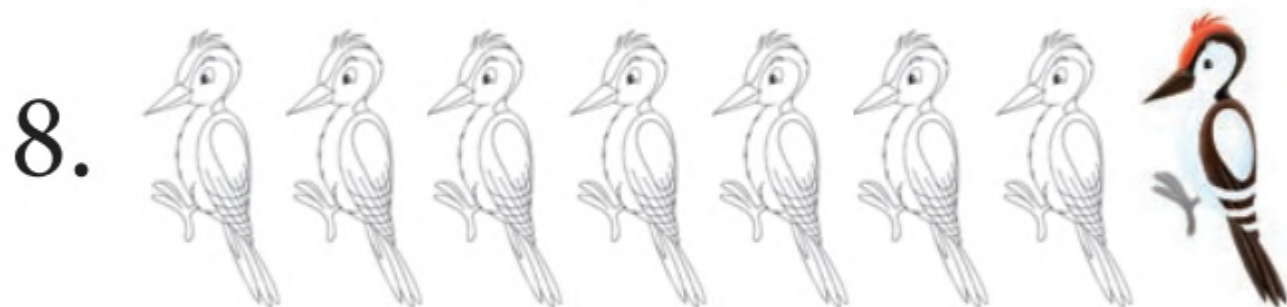
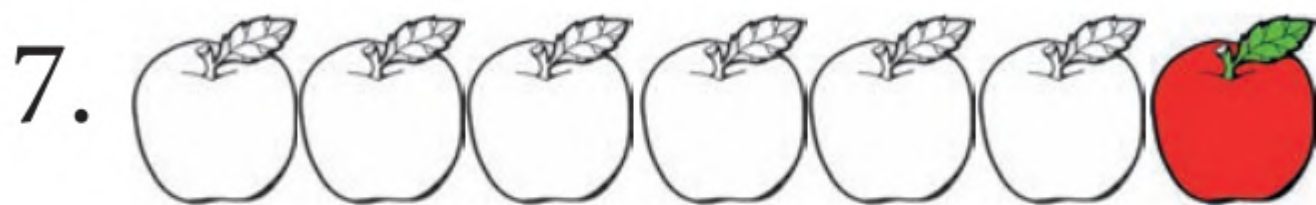
9

10

ПОЛІЧИМО ДО 10!

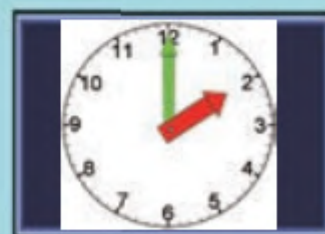
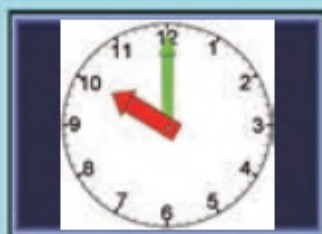
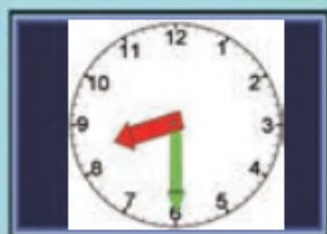
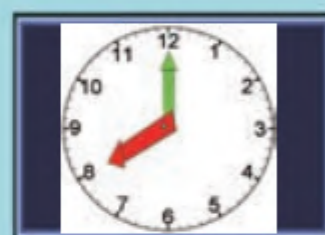
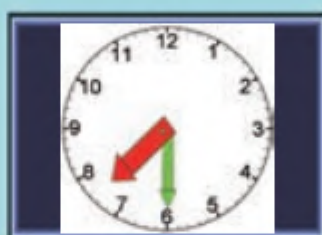
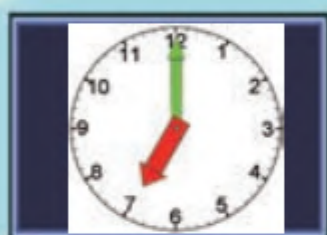
ДЕНОНОЩИЕ. ДНИ НА СЕДМИЦАТА

ДОБА. ДНІ ТИЖНЯ

ДНЕВНИЯТ МИ РЕЖИМ

МІЙ РЕЖИМ ДНЯ

ОБЛЕКЛО

ОДЯГ

ОБУВКИ

ВЗУТТЯ

ЗИМА

ЗИМА

КОЛЕДА. НОВА ГОДИНА

РІЗДВО. НОВИЙ РІК

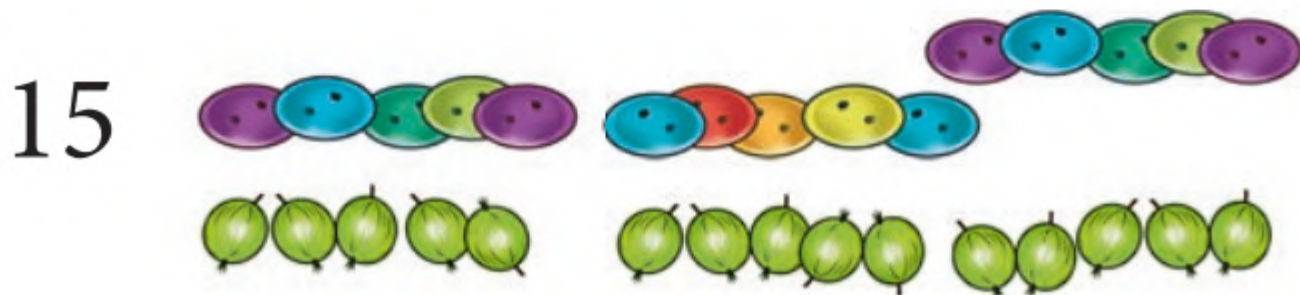
ЗИМНИ ЗАБАВИ

ЗИМОВІ РОЗВАГИ

ХАЙДЕ ДА БРОИМ ДО 15!

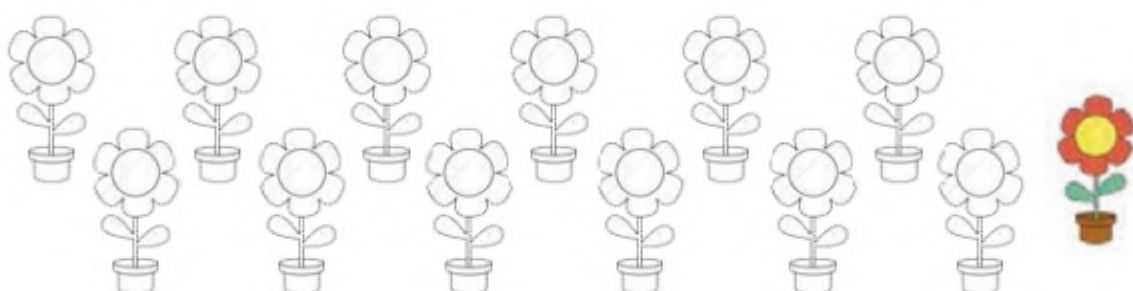

ПОЛІЧИМО ДО 15!

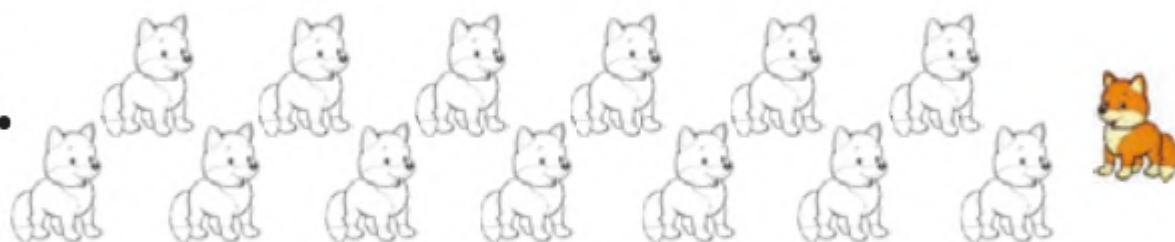
11.

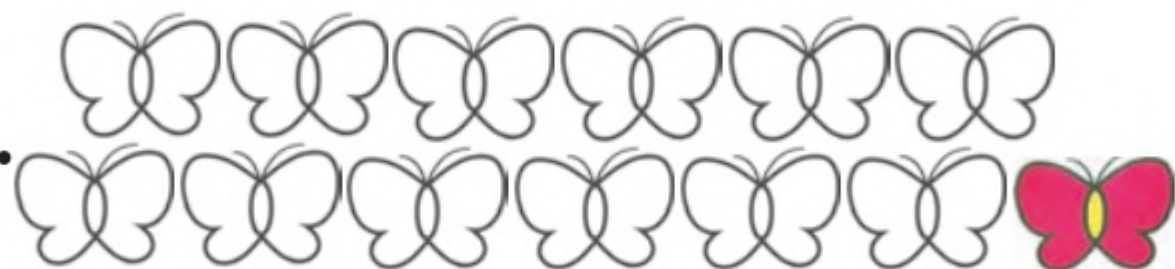
12.

13.

14.

15.

РАСТЕНИЯ

РОСЛИНИ

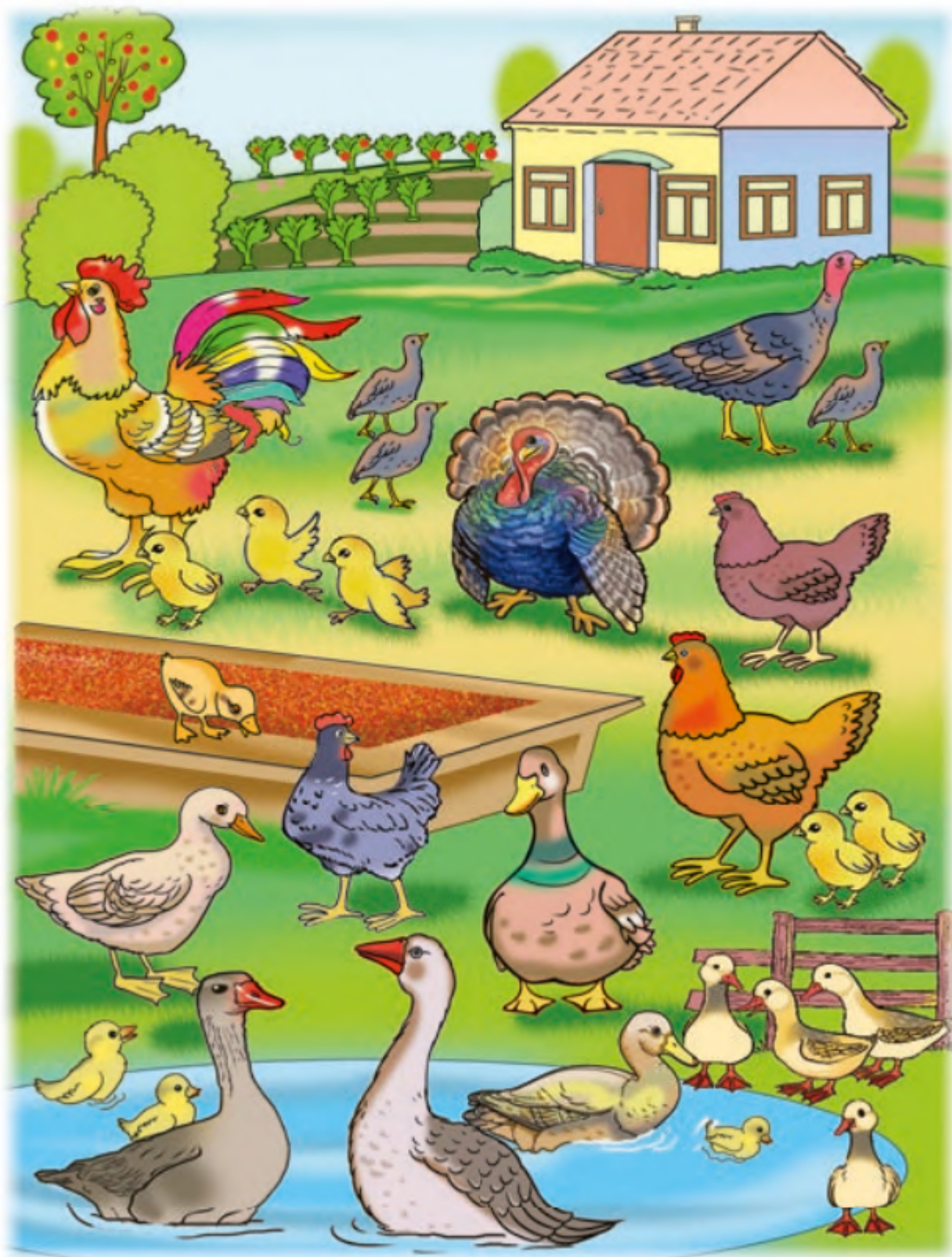
ДОМАШНИ ЖИВОТНИ

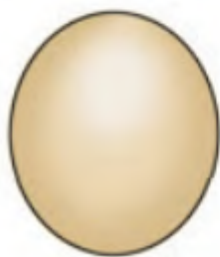
СВІЙСЬКІ ТВАРИНИ

ДОМАШНІ ПТИЦІ

СВІЙСЬКІ ПТАХИ

ДИВИ ЖИВОТНИ

ДИКІ ТВАРИНИ

ДИВИ ПТИЦИ

ДИКІ ПТАХИ

ПРОЛЕТ

BECHA

ЧЕСТИТА БАБА МАРТА!

3 ДНЕМ БАБИ МАРТИ

СЪДОВЕ

ПОСУД

КАКВО ЯДЕМ. КАКВО ПИЕМ

ЩО МИ ЇМО. ЩО МИ П'ЄМО

КАКВО ЯДЕМ. КАКВО ПИЕМ

ЩО МИ ЇМО. ЩО МИ П'ЄМО

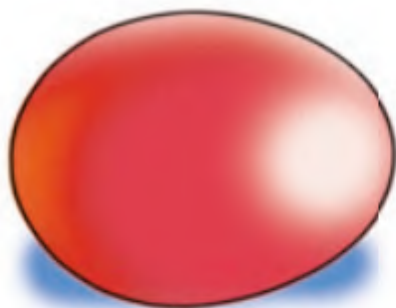
ЧЕСТИТ ВЕЛИКДЕН!

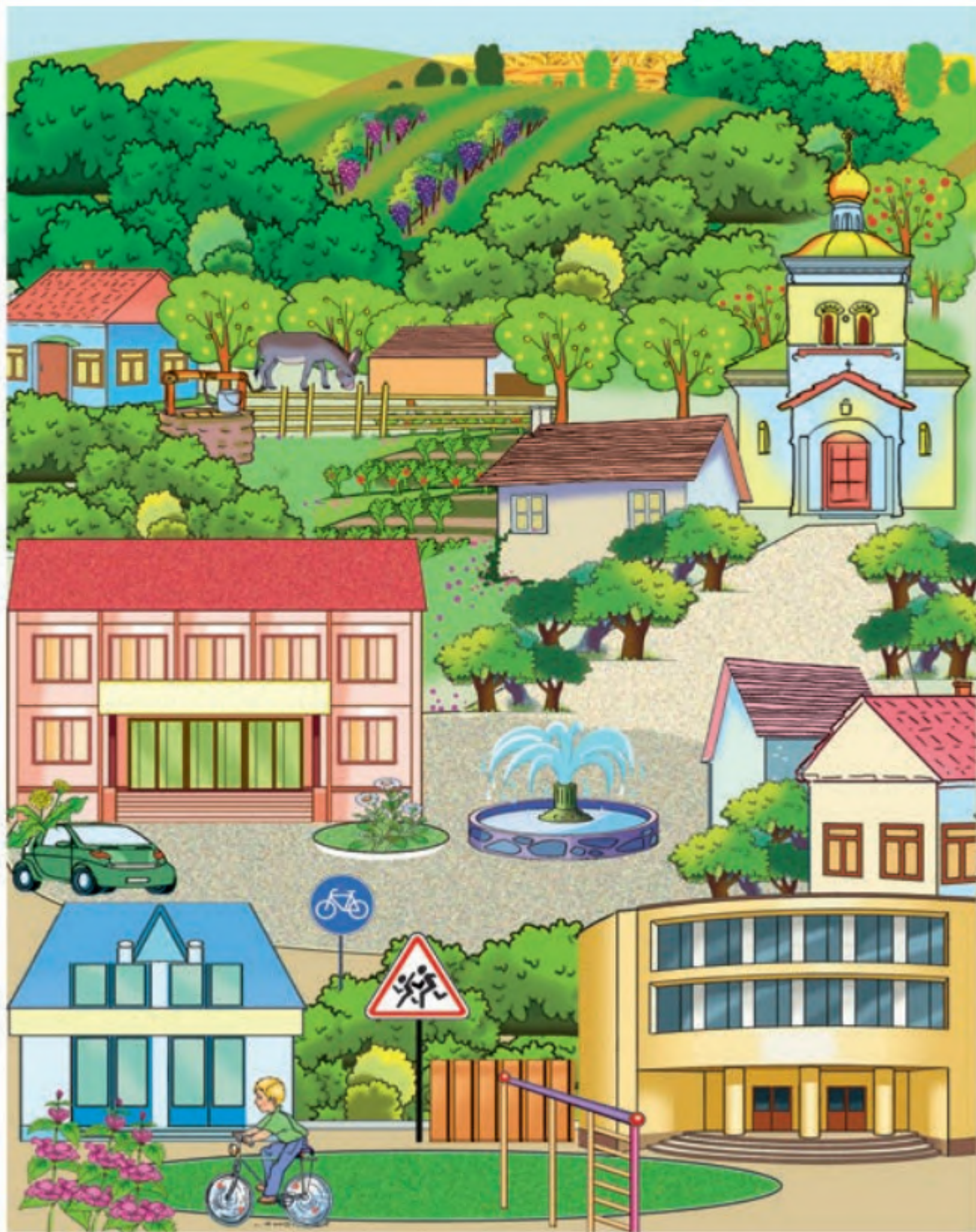
ЧЕСТИТ ВЕЛИКДЕН!

ЗІ СВЯТОМ ВЕЛИКОДНЯ!

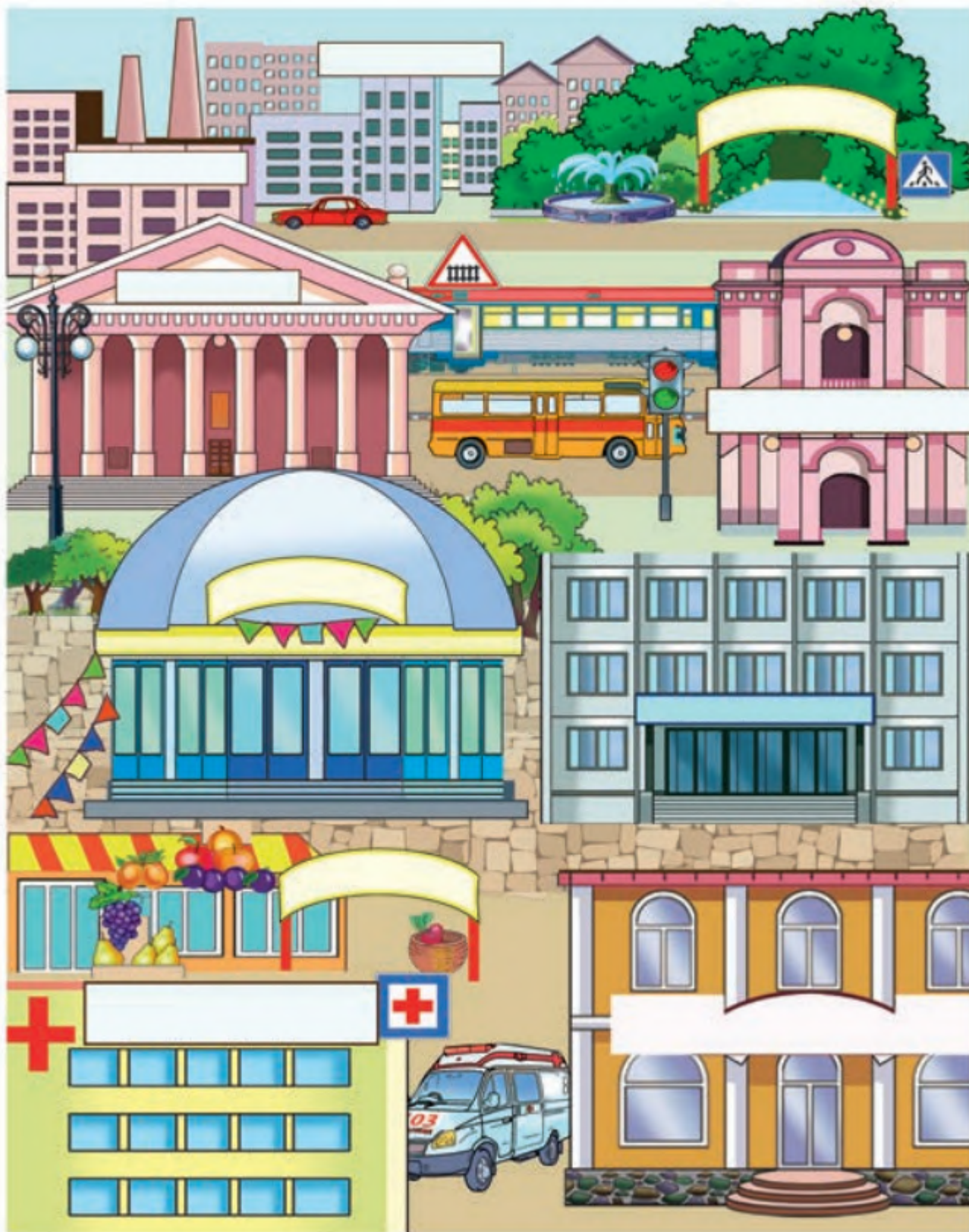
НА СЕЛО

У СЕЛІ

В ГРАДА

У МІСТІ

ХАЙДЕ ДА БРОИМ ДО 20!

16

17

18

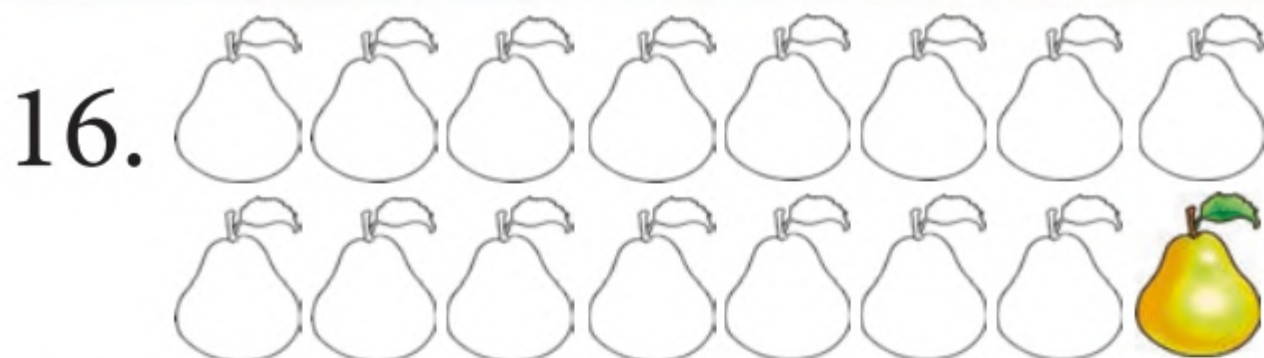
19

20

ПОЛІЧИМО ДО 20!

В МАГАЗИНА

У МАГАЗИНІ

БЪЛГАРСКИТЕ БУКВИ

Аа

агне

Зз

заек

Бб

балон

Ии

игла

Вв

влак

Йй

йод

Гг

грозде

Кк

куче

Дд

диня

Лл

лисица

Ее

елха

Мм

мишле

Жж

жаба

Нн

нож

БОЛГАРСЬКІ БУКВИ

Оо	 охлюв	Цц	 цвете
Пп	 петел	Чч	 чадър
Рр	 роза	Шш	 шапка
Сс	 слънце	Щщ	 щипка
Тт	 топка	Ъъ	 ъгъл
Уу	 ученичка	Ь	
Фф	 фонтан	Юю	 ютия
Хх	 хляб	Яя	 ябълка

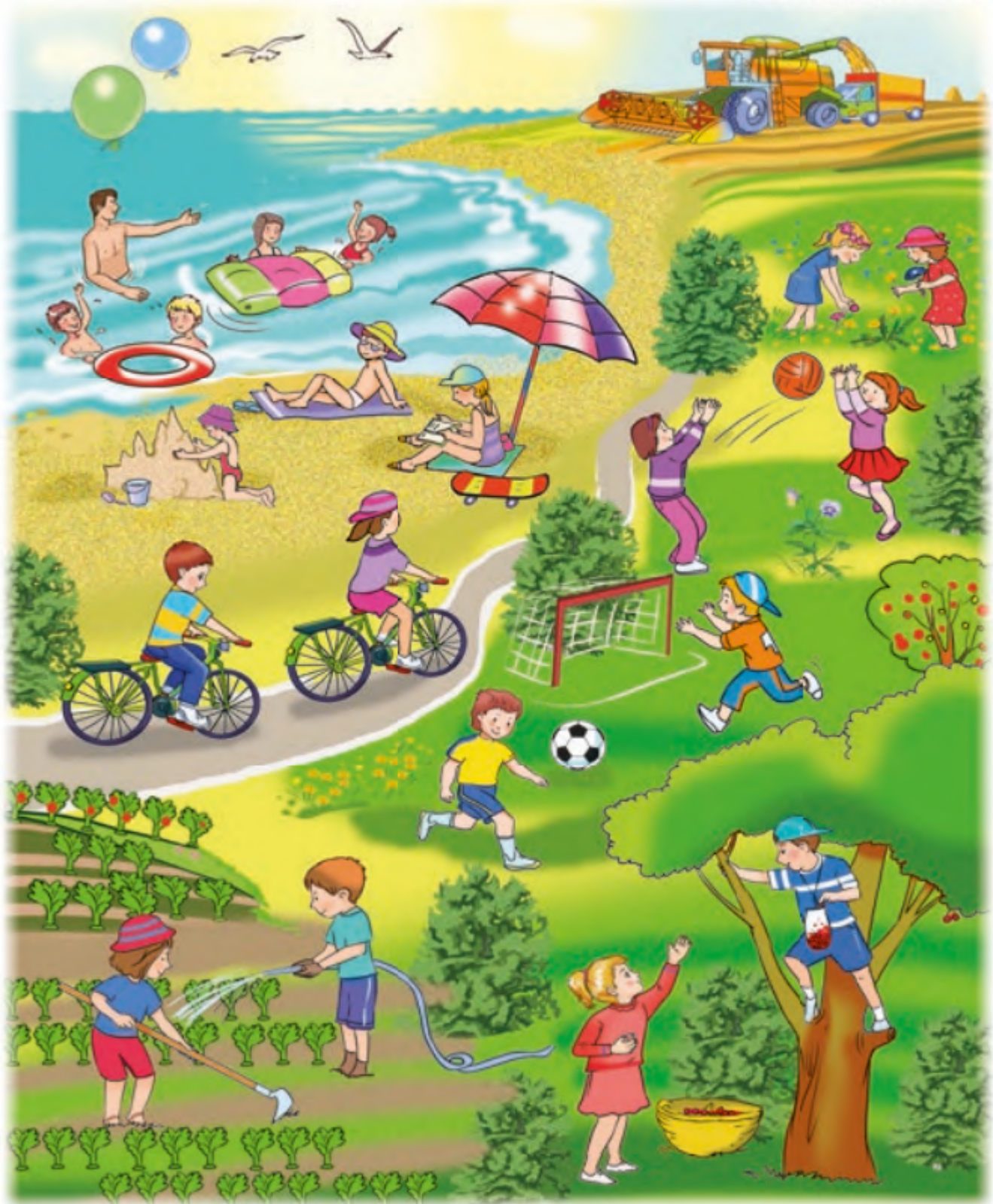
ЧЕСТИТ 24-ТИ МАЙ!

ЗІ СВЯТОМ 24-ГО ТРАВНЯ!

ДОБРЕ ДОШЛО, ЛЯТО!

ПРИВІТ, ЛІТО!

МЕТОДИЧНИ РЕКОМЕНДАЦИИ

Устният курс по книжовен български език е насочен: на формиране уменията при учениците да разграничават явления от съвременния български литературен език и от диалектната речева практика на фонетично и лексикално равнище; на развитие на произносителните (според ортоепичната норма) и аудитивните (слушане и разбиране на книжовния език) умения и навици; на развитие на устната свързана реч – монологична и диалогична (съставяне на изречения и построяване на изказването според синтактичната норма, усвояване и използване на книжовната лексика и под.) в рамките на изученото.

Целта на устния курс е въз основа на конкретно и достъпно за възрастта учебно съдържание и разнообразна познавателна, практическа, речева и игрова дейност първокласниците да овладеят книжовния български език като средство за общуване, да почувстват необходимост да говорят на литературния език. Учениците трябва: да придобият умения и навици правилно да учленяват българските звукове в потока на речта; да изговарят общоупотребявани думи с книжовно ударение; да спазват нормативна българска интонация; да придобият усет за правилна употреба на граматическите форми; да се ориентират във времето на действието (сега, минало и бъдеще); да придобият умения и навици да употребяват съобщителни, въпросителни, побудителни и възклицателни изречения, елементарно структурирани; да комбинират елементите на езика в речта си; да построяват изречения според изучените речеви модели; да проявяват интерес към литературни творби (приказки, разкази, стихове, гатанки, скоропоговорки и т.н.).

За да се организира целесъобразно и резултатно работата по формиране на книжовните речеви умения и навици, учителят трябва: да отчита езиковата ситуация, особеностите на говора и на функционирането му в обществения живот; да има представа за домашния език на всеки свой ученик, както и за общото му развитие, по-специално – речевото.

1. УСЛОВИЯ ЗА УСПЕШНО ОВЛАДЯВАНЕ НА КНИЖОВНИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

1. СЪЗДАВАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛЕН И РЕЧЕВ КОМФОРТ

Само благоприятната речева среда осигурява бърз темп на овладяване на езика в неговата книжовна форма. Средата е благоприятна, ако детето слуша постоянно образцова българска реч, има мотиви за речеви изяви, изпитва необходимост да общува на книжовния език, да разказва за видяното, преживяното, да пита, да отговаря и под.

Атмосферата трябва да предизвиква положителни емоции у учениците. Най-важният фактор за осигуряването на такава атмосфера е учителят, който се отличава с доброжелателност и с образцовата си реч; който демонстрира диференцирана и индивидуална работа с учениците и зачита детската личност и различна степен на говорното ѝ развитие; който използва методи и похвати, будещи у учениците познавателните им интереси и желанието да говорят на книжовен български език; който е способен да оптимизира учебно-възпитателния процес по български език и да създаде благоприятна речева среда.

2. КОМУНИКАТИВНО-РЕЧЕВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО НА КНИЖОВЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Комуникативно-речевият подход изисква учениците да усвояват книжовния език в процеса на общуването. Ученикът трябва да стане събеседник на учителя и съучениците си. Не е достатъчно само да се говори на български език пред учениците. Правилното организиране на обучението е свързано с използване и създаване на речеви ситуации, реални и въображаеми, които да съответстват на темата и да стимулират участието на ученика в общуването. В процеса ученикът трябва да усвои типичните за всяка ситуация изрази.

За създаване на *реални* речеви ситуации се използват различни факти от училищния живот на учениците, от семейния им бит, от заобикалящата ги действителност. За създаване на *въображаеми* речеви ситуации се използват устни текстове (приказки, разкази и под.) и картинни дидактични материали. Ученикът решава ситуационната задача с помощта на учителя, съучениците си и самостоятелно: възпроизвежда произволно информацията, получена от учителя; за възпроизвеждане на информацията използва картинния материал и въпросите, зададени от учителя и съучениците.

3. ОВЛАДЯВАНЕ НА ЕЗИКА КАТО КОМПЛЕКСНО ЦЯЛО

Езикът функционира в речта като комплексно цяло. Чрез говорните модели като единици на общуването учениците овладяват артикулацията на звуковете, общоупотребителни думи и граматически форми, книжовната интонация.

В основата на работата за усвояване на книжовния език в устния курс стои изречението като градивна единица на диалогичния или монологичния текст. Обектът за активно усвояване (звук, звукосъчетание, дума, словосъчетание, граматическа форма) да се възприеме от учениците в изречение, употребено в конкретна ситуация.

Думата също се разглежда в рамките на изречението. В изречението се определя лексикалното ѝ значение, граматическата ѝ форма, нейния книжовен изговор и потенциалното ѝ съчетаване с други думи в изречението. Значението на думата се осмисля от учениците на базата на широко онагледяване и във връзка с разнообразни дейности. Изговорът ѝ се усвоява чрез слухово възприемане на образца, даден от учителя, чрез многократното ѝ повтаряне, за да се изгради у учениците отчетлив слухов образ, както и учленителните навици, необходими за преодоляване на диалектните отклонения.

Употребата на думата се осъзнава и овладява чрез включването ѝ в изходната фраза и в други фрази с познат модел и познати думи.

Принципът за комплексност се реализира на базата на следните положения: всеки звук получава конкретното си звучене в потока на речта; всяка дума и граматическа форма изразяват конкретното си значение в контекст; изборът на една дума или форма се определя от речевата ситуация.

4. ПОЕТАПНОСТ В ОВЛАДЯВАНЕТО НА ЕЗИКА И ИЗПОЛЗВАНЕТО МУ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОБЩУВАНЕ

Овлабяването на книжовния български език от първокласниците, които обикновено общуват, използвайки родния говор, става постепенно. За тази цел е необходимо да се спазват две условия: ученикът да има възможност да слуша книжовна българска реч, да я сравнява с родния си говор и да усвоява непознати за него речеви образци; ученикът да използва съответните речеви образци, като контактува с учителя или съучениците си още на етапа за допускане на грешки, т.е. когато още не може да се говори за овладяването му на книжовния език.

На този етап много важно значение имат такива учебни дейности, като аудиране и говорене. Благодарение на слушането в съзнанието на ученика се сблъскват диалектните и литературните речеви образци и се създават еталони, по които той разпознава и диференцира речевите единици. Трябва да се отбележи, че удължаването на периода за слушане без опити за говорене води до забавяне на процеса на овладяване на книжовния език като средство за общуване.

Изграждането у учениците на книжовните умения и навици за общуване преминава през следните етапи:

1. Ученикът слуша книжовните изрази и ги свързва със съответните предмети, признаци, действия, ситуации. Това е етап на пасивно участие в речевия акт. Аудирането като учебна дейност означава слушане с разбиране. Разбирането трябва да се проверява както чрез изпълняване на различни команди и молби на учителя, така и чрез невербалното общуване – жестове, мимика.

2. Общуването е инициатива на учителя: той поставя въпрос и дава вариант на отговора, който се повтаря от ученика.

3. На този етап въпросите на учителя изискват от ученика словесно реагиране с отговори „да“ или „не“. По-късно – с пълнозначна дума (съществително или прилагателно име). При това думата-отговор трябва да се съдържа във въпроса.

4. Ученикът започва да отговаря с усвоени типови речеви образци на въпроси, в които няма отговор. Учениците с помощта на учителя, а след това и самостоятелно – започват да задават елементарни въпроси и да си служат с подбудителни изречения.

5. Този етап предвижда творческо комбиниране на усвоените речеви образци. Учениците се обучават да отговарят на поставените въпроси с пълни и непълни отговори. Непълните изречения са естествени за диалога. В същото време е необходимо учениците да усвоят и да отговарят с пълни изречения, за да се подготвят за монологична реч. Постепенно обемът на диалога се увеличава: от две (въпрос – отговор) до 4-6 реплики.

Поетапността в обучението е тясно свързана с последователността при въвеждане на речевите модели по степен на сложност. За овладяване на всеки по-сложен модел учениците се подготвят чрез употребяване на по-прости по състав модели.

В процеса на обучението в първи клас трябва да се спазва следната последователност: учителят показва предмет и няколко пъти повтаря названието му; учителят изговаря няколко пъти изречение, в което е използвана думата; учениците няколко пъти хорово повтарят изречението, предложено от учителя; преди изговора на изречението от всеки ученик учителят отново дава образец на изговор, за да предпази ученика от грешки; ако ученикът прекъсва фразата (не му стигат елементите, за да я завърши), учителят трябва да ги подсказва веднага; учениците разказват с помощта на учителя, който задава въпроси, позволяващи на ученика свързано да разкаже за предмет или ситуация; учителят свързва отговорите на учениците в едно цяло и им дава образец за разказа; учениците с помощта на учителя разказват за предмета или ситуацията по образца, даден от учителя; учениците комбинират познатите модели, за да разказват самостоятелно.

На наш поглед, затрудненията и потенциалните грешки на учениците се обясняват от интерференцията на говора. За профилактика на грешките е необходимо учителят да анализира особеностите на родния говор (*Приложение 1*).

Обучението не бива да се превръща в скучно слушане и повтаряне. Тези речеви дейности трябва да са свързани с игра и познаване. Оптимизирането на учебния процес е обусловено от разнообразно онагледяване на изучавания материал.

5. ОСИГУРЯВАНЕ НА НАГЛЕДНО-ДЕЙСТВЕНА ОСНОВА НА ОБУЧЕНИЕТО

За онагледяване се използват: предмети; картинни материали с изображения на предмети, явления, действия; звукови записи на различни текстове; невербални средства (мимика, жест, движение).

Онагледяването подкрепя учебния процес със създаване на слухови, аудиовизуални, осезателни образи на думите. Установява се връзката между предмет, признак, явление, действие и книжовното му название. Деца възприемат назоваването зрительно, действат, слушат и изговарят названието му в съответната фраза. В първи клас тази връзка може да се осигури само благодарение на широко и продължително онагледяване на учебния материал. Перманентното онагледяване в съчетание с многократно повтаряне на съответната дума осигурява автоматизиране на употребата ѝ. Предполага се, че в края на учебната година учениците вече няма да се нуждаят от нагледна опора.

6. МОДЕЛИРАНЕ И МИНИМИЗИРАНЕ НА РЕЧТА

Езикът като социално явление е изключително разнообразен. За означаване на едно и също понятие съвременният български литературен език притежава няколко паралелни средства (думи, изрази, граматически форми, конструкции). Синонимното богатство на езика се овладява от човека през целия му живот. За първокласниците да могат в рамките на устния курс да схванат основите на системността на книжовния език, за да развият у себе си способност да комбинират елементите на езика, те трябва да се обучават в моделирана и минимизирана реч.

Повечето първокласници не са носители на книжовния език, т.е. става дума не за систематизиране, а за придобиване на знанията, уменията и навиците, необходими за коригиране на диалектната речева практика на учениците.

Предварителната подготовка на учителя за урока изисква да се определят основните фрази, да се обмислят техните граматически и синтактични характеристики: наистина ли са типични избраните фрази; характерни ли са за дадената тема или за дадената речева ситуация; дават ли възможност за осъществяване на диалог; кои от известните вече на учениците

изрази също трябва да се използват за повтаряне и за реализиране на новата речева ситуация; кои нови думи трябва да се включат в познатите речеви модели; не е ли нужно да се въведе нов речев модел за усвояване на нови думи.

Програмата не ограничава самостоятелността и творческата инициатива на учителя, дори предвижда определена гъвкавост относно избора и разпределянето на учебния материал в зависимост от потребите на учениците, а също – от степента на запазването на говора и особеностите на функционирането му в живота на хората.

Лексикалният материал може да се използва за построяване на говорните модели (Приложение 3).

Активността за реализиране на конструкциите зависи от конкретната езикова ситуация. Повече внимание трябва да се отделя за усвояване и преговор на езиковите явления, които отсъстват в дадения говор, но са честотни в книжовния език.

Под минимизирането на речта в началния етап подразбираме ограничаване на тематиката, на обема на езиковия материал и речевите модели на общуването. Програмните задачи трябва да способстват за диференциране на литературните и диалектните езикови явления в съзнание на учениците. Това трябва да се постигне чрез перманентно съпоставяне на книжовния език и диалекта, както и чрез широка и разнообразна повторителна работа.

За реализирането на основните речеви теми се използват лексическите разработки, които включват: думи и словосъчетания за активно усвояване (Приложение 2); речеви модели за активно усвояване (Приложение 3); варианти диалози според тематиката (Приложение 4).

II. РАЗВИТИЕ НА РЕЧЕВИТЕ НАВИЦИ НА ФОНЕТИЧНО РАВНИЩЕ

Една от задачите на устния курс е полагане на основи за овладяване на фонетичния строеж на книжовния език. Тази задача е много актуална за децата, които са свикнали да общуват с носители на местния български говор. Задачата е обусловена от главната цел на обучението по български език в диалектна среда – преодоляване на диалектните отклонения в речевата практика на учениците и овладяване на книжовния език като пълноценно средство за общуване.

Изграждането на речевата култура на фонетично равнище е свързано не само с общите установки, а и с индивидуалните особености на речевата практика на учениците.

Трябва да имаме пред вид, че диалектните отклонения в речевата практика на южноукраинските българи най-много се проявяват тъкмо на фонетично равнище. Всеки учител трябва да отчита фонетичните особености на родния говор на учениците (Приложение 1).

Като въвежда нови думи, учителят предварително трябва да провери произнасянето им в говора. При това трябва да се отчита и факта, че в едно село могат да живеят носители на различни говори.

Трябва да се отделя доста внимание за интонационната оформеност на речта. Тъкмо интонацията превръща всяко изказване в комуникативна единица. Върху овладяването на книжовната интонация трябва да се работи постоянно, от моделиране на речевите образци до инсцениране на различни творби.

III. ПОЛАГАНЕ НА ОСНОВИ ЗА ГРАМАТИЧЕСКИ ПРАВИЛНА РЕЧ

Практическото овладяване на книжовния език предвижда и усвояването на граматиката. Без усвояването на това не е възможно постигането на основната цел на обучението. Както звуковете и думите, така и граматическите правила присъстват във всяка речева единица. В първи клас учениците усвояват началните сведения за граматическата структура на книжовния език, което е тясно свързано с полагане основи на граматически правилна реч.

Грешките и отклоненията, които учениците могат да допуснат в своята устна реч под влияние на морфологичните особености на говора, са сравнително по-малко. Те са по-ярки, затова учениците ги схващат по-лесно и от тях се освобождават по-рано в сравнение с отклоненията при фонетиката.

Трябва да се отделя повече внимание за следните проблеми:

1. При употреба на съществителните: образуване на форми за множествено число при многосричните съществителни от мъжки род (окончанието *-е* вм. *-и*); членуването на същите форми (*-то* вм. *-те*); членуване на съществителните от мъжки род ед. число (*крако* вм. *кракът, крака*); диференциране на пълен и кратък член при съществителните от мъжки род ед. число.

2. При употреба на глаголите: погрешно могат да се произнасят формите за 1 лице мн. число сег. време при глаголите от I и II спрежение (*-ме* вм. *-м*); погрешно могат да се произнасят неударените окончания на формите за 1 лице единствено число и 3 лице множествено число сег. време при глаголите от I и II спрежение; употребяване вместо литературната частица *ще* диалектните ѝ варианти (*ке, ше, жъ, же* и др.) за образуване на формите за бъдеще време; в говорите, където се наблюдава изпадане на звука *х*, същото се отбелязва при формите за минало свършено и минало несвършено време (*дадоа* вм. *дадоха*); замяна на окончанието *-я* с окончанието *-а* при глаголите от I и II спрежение, тоест отвърдяване на предходния съгласен звук (*кута* вм. *куня*); има отклонения и при образуване на повелителните форми за 2 лице ед. число на глаголите от I и II спрежение.

Диалектните отклонения при местоименията най-много засягат личните и притежателните местоимения. В говорите се срещат стегнатите форми, които не са застъпени в литературния език: членуваните пълни форми, например, *мойта, твойто, наште, ваште, своето* и др. вм. *моята, твоето, нашите, вашите, своето*; *ний, вий* вм. *ние, вие*.

Има и отклонения при падежните форми на личните местоимения, в това число и кратките, например, *га* вм. *и*; липса на падежните форми при местоименията от мъжки род (въпросителни, отрицателни, неопределени и от др. разреди), например, *на кой* вм. *на кого*, *за някой* вм. *за някого* и под.

Различията в синтаксиса на говорите в сравнение с книжовния език не са толкова големи. Учениците по-трудно се освобождават от тях. Програмата на устния курс предвижда овладяване ограничен кръг синтактични явления и то на практическа основа. За устната реч на първоклашниците са характерни непълни и прости изречения. Учителят трябва да

коригира речевата практика на учениците относно словореда, особена употреба на енклитики и проклитики. В края на учебната година учениците трябва да умеят да съставят различни по цел на изказването изречения, да спазват словореда, да разграничават неударените думи според ролята и мястото им в изречението.

IV. РАБОТА ПО РАЗВИТИЕ И ОБОГАТЯВАНЕ НА РЕЧНИКА

Говорите се различават от книжовния език и по речник. Тъкмо речникът отразява историческите и обществените промени, ставали в живота на българите. Локализираното развитие на говорите е причина на силна междуезикова интерференция.

Трябва да се признае, че от номинативните или терминологическите диалектизми учениците се освобождават по-лесно, отколкото от словообразователните. Семантичните диалектизми също мъчно се изкореняват.

Учителят при подготовка трябва да проверява всяка дума, особено от лексическия минимум (*Приложение 2*): застъпена ли е в говора; много ли се различават книжовните и диалектните думи, назоваващи един и същ предмет или едно и също явление, понятие, действие; свързана ли е отликата със значението на думата, със словообразователния ѝ модел или с фонетичния ѝ образ.

Не може да се подценява ролята на учителя и неговата правилна реч, тъй като той е в състояние да осигури условия за "потопяване" в литературната езикова среда. В устния курс изграждането на слухов образ на думата е свързано със зрителното възприемане на назовавания предмет или изображението му. В съзнанието на учениците трябва да се създаде аудиовизуалният образ на думата, осигуряващ усвояването на книжовната лексика по резултатен път, който е двупосочен: ученикът чува думата и веднага я свързва с предмета и обратното – самият предмет или неговото изображение автоматически се свързва в съзнанието на ученика с определен слухов образ. Такава асоциативна връзка подпомага ученика ефективно да усвоява книжовните думи.

Важно е многократното възпроизвеждане на думата, което способства за натрупване на речевия опит. От значение е и умението на учителя да разширява кръга на думите, да включва в речевите модели думи от други лексикални групи.

Учителят трябва да отделя внимание за слово- и формообразуване, при това – на практическа основа.

Всеки учител самостоятелно избира видове лексическа работа, не се отказвайки обаче от похватите, проверени от времето: използване на антоними и синоними за развитие на речника на учениците; семантизиране на думите и активизиране на употребата им; изграждане на умения и навики за оценяване, сравняване на предметите, техните признаци; уточняване представите на учениците за пространство, време и относителните понятия.

Програмата предвижда усвояване на редица предлози и наречия, степени за сравнение на прилагателните имена и наречия, синонимичните изрази и конструкции и т.н.

V. РАЗВИТИЕ НА СВЪРЗАНАТА РЕЧ

Практическото овладяване на елементите от системата на книжовния български език е необходимото условие за развитие на свързаната реч. Трябва да се провеждат упражнения, насочени на усвояването на изречения, думи, звукове и използването им в изказванията на учениците.

1. СРЕДСТВА И ПОХВАТИ ЗА ОБУЧЕНИЕ В ДИАЛОГИЧНА РЕЧ

При общуване първокласниците предпочитат диалогична реч, защото тя предполага потенциална опора на репликите на събеседника.

Първоначално се допускат кратки (непълни) отговори на въпросите. По-късно учителят, чрез допълнителни въпроси, трябва да подпомага учениците да отговарят с пълни отговори, необходими за монологично изказване. По такъв начин учителят проверява усвояване и на лексичния материал, и на фонетичните навики и на умението на ученика да спазва словореда. Обучението в диалогичната реч предхожда обучението в монологичната реч.

2. ПРОБЛЕМИ НА ОБУЧЕНИЕ В МОНОЛОГИЧНА РЕЧ

Уменията и навиките за монологична реч при първокласниците се изработват по-трудно. Целта на монолога е съобщение, описание, обяснение. Монологичното изказване на книжовен език е доста сложно за учениците, защото няма опора на репликите на събеседника.

Монологичната реч е тясно свързана със способността на ученика да комбинира усвоените думи, елементи на изречението и да говори с пълни изречения.

Обучението в монологична реч първоначално бива да се стимулира с предметни картини, по-късно – със сюжетни картини. Учителят провокира ученика с навеждащи въпроси. След това ученикът самостоятелно описва картината.

През втория срок се практикуват два вида на монологично изказване: разказ по картина и преразказ на устен текст. Разказите по наблюдение и преживяване се съставят в края на учебната година.

3. ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ЛИТЕРАТУРНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ И РАЗВИТИЕ НА РЕЧТА

В училището учениците се запознават предимно с образцови произведения на словесното творчество – народни и литературни приказки, разкази, стихотворения, гатанки, поговорки, скоропоговорки и др.

Учителят, който добре познава своите ученици, може самостоятелно да избира текстове за аудиране, преразказване и инсцениране. Отборът зависи от общото развитие на децата и особеностите на речевата им практика – положени ли са основите за използването на книжовния език като средство за общуването.

Методическите основи на работа с литературните творби са следните: да се започне с проза, защото са по-леки за възприемане (имат сюжетна линия); предимно да се използват прозаични произведения, т.к. езикът на прозата е по-близък до разговорната реч; в началния етап по-добре да се използват творби от устното народно творчество; да се предпочитат

приказките, защото по-лесно се възприемат от учениците на началната училищна възраст; всяка творба трябва да е анализирана от учителя предварително, за да се обяснят новите думи и изрази; обемът на творбите трябва да се увеличава постепенно; използване на стихотворните произведения трябва да се започне с броилки, залъгалки и т.н.; върху литературните произведения, независимо от жанровете, трябва да се работи неколккратно, използвайки различни видове работа; работа над литературни произведения трябва да се съчетава с работа над звуковата култура на речта и над трудни за учениците граматически категории; лексическата работа според тематиката трябва да се подкрепва от съдържанието на литературните текстове; през втория срок се използват преразказ на прозаичните текстове и наизустяване на неголеми по обем стихотворни произведения (големите трябва да се научават наизуст като монтаж).

В края на учебната година познатите вече приказки могат да се използват за инсцениране. Могат да се инсценират и стихотворните творби, ако са написани във форма на диалог.

VI. ДИДАКТИЧНИ ИГРИ

Играта е естествена дейност за всяко шест-седемгодишно дете. В играта всеки първокласник по-ефикасно усвоява книжовния език на фонетично и лексикално равнище. Играта може да компенсира липсата на литературната езикова среда за сметка на учебните речеве ситуации, реализирани в игровата дейност на учениците.

За учениците дидактичните игри са оптимално средство за осигуряване на мотивирана говорна дейност на книжовния език. Игрите са необходими на учениците за придобиване на умения и навици *правилно* да учленяват звуковете, да образуват различни граматически форми, да съчетават думите, да построяват различните видове изречения и да ги употребяват в речевата си практика. (Приложение 5).

Играта е средство за обогатяване на речника, в това число и с думите, които обозначават понятия и явления. По такъв начин всеки вид игра способства за интелектуалното развитие на учениците и за обогатяване на познавателния и речевия опит. Игровата ситуация създава възможност за повторение и разширение на усвоените думи и речеве модели. Учителят е активен участник на играта, той я планира, набелязва темата, стимулира учениците за речевата дейност, подпомага ги при подбор на думите и съставяне на изречения за водене на диалога.

От значение е и оценяване на успехите на първокласниците. Трябва да се отбелязват знаещите, умеещите и стареещите се ученици. Учителят трябва да измисли как може да се наградят победителите: учителят да похвали победителя или победителите; всеки да мине покрай победителя или победителите и да каже „браво!"; съучениците могат да изпеят песен; някой от учениците може да рецитира стихотворение; самият учител може да изпее песен или да каже стихотворение; учителят да има за тази цел някакви отличителни фигури от цветна хартия или други материали, които победителите трябва да пазят до края на месеца; в края на месеца се уточнява колко такива награди има всеки ученик и кой е победител на месеца; ако побеждава цял отбор, всеки член на отбора трябва да получи награда.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ПРИМЕРЕН ВЪПРОСНИК ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАЙ-ХАРАКТЕРНИТЕ ОСОБЕНОСТИ НА ГОВОРА

При подготовка на учебния план за всеки урок трябва да се отчитат особеностите на местния говор, защото тъкмо преодоляване на диалектните отклонения в речевата практика на учениците е една от основните задачи на обучението по съвременен български литературен език. Това означава, че за всяко езиково явление, което се изучава според програмата и което се различава в говора и в книжовния език (на фонетично, лексикално или граматично равнище), трябва да се отделя повече внимание.

Всеки учител трябва да състави кратка справка-характеристика на говора, за да регламентира учебното време в зависимост от особеностите на говора, както и от степента на запазването му (в сравнение с литературния език). В справката трябва да са отразени и подкрепени с конкретни примери от говора следните фактори:

1. Гласните звукове:

- 1) колко са основните гласни фонemi;
- 2) как в говора се произнасят гласните в ударена и безударна позиция;
- 3) как се проявява потъмняване на гласните (има ли съществени отличия от книжовния език);
- 4) как се проявява в говора редуването *я/е* на мястото на старобългарския *ѣ*;
- 5) как се произнасят съчетанията *ър/ръ*, *ъл/лъ*.

2. Съгласните звукове:

- 1) колко са основните съгласни фонemi;
- 2) дали се противопоставят меките и твърдите съгласни;
- 3) колко са меките съгласни;
- 4) няма ли смекчаване на съгласните в края на думата;
- 5) как се употребява *х* (във всички положения в думата);
- 6) как се употребяват в говора африкатите *дж* и *дз*;
- 7) отбелязва ли се вмъкване и изпадане на съгласни (*зрели-здрели, дои-дови* и под.);
- 8) как се произнасят книжовните думите, съдържащи *вн, дн, мн, кт* и др.;
- 9) как се проявява регресивното асимилиране на съгласните.

3. Ударението:

- 1) има ли разлики в поставянето на ударение в говора и в книжовния език;
- 2) има ли отклонения при образуване на граматичните форми на думата;
- 3) как се слага ударение в думите за активно усвояване.

4. Морфология:

- 1) има ли отклонения при съществителните имена по род и число;
- 2) има ли отклонения при образуване на членните форми на съществителните имена;
- 3) книжовно ли се образуват форми за множествено число на съществителните;
- 4) как се образуват формите за множествено число при прилагателните (особено на *-ски, -шки*);
- 5) как се образуват членните форми на прилагателните имена (особено от м.р. ед.ч.);
- 6) как се образуват числителните имена;
- 7) книжовно ли се образуват числителните имена в говора;
- 8) употребява ли се бройна форма на неодушевените съществителни от мъжки род;
- 9) има ли отклонения при местоименията (на фонетично и лексикално равнище);
- 10) има ли отклонения при употреба на местоименията, особено при енклитиките;
- 11) запазени ли са в говора падежните форми на местоимения, характерни за книжовния език;
- 12) има ли отклонения при употреба на притежателните и възвратно-притежателните местоимения;
- 13) отличава ли се темпоралната система на говора от тази в книжовния език;
- 14) кои частици и как се употребяват във формите на глаголните времена;
- 15) кои частици и как се употребяват при спрежение на глаголи във въпросителна и отрицателна форма.

5. Синтаксис:

- 1) наблюдават ли се отклонения при употреба на предлозите;
- 2) спазва ли се нормативният словоред при употреба на енклитичните думи;
- 3) запазени ли са в говора остарелите падежни форми при имената;
- 4) употребяват ли се конструкциите от типа „*той му дават*” вм. „*на него му дават*”;
- 5) не е ли прието във въпросително-отрицателните конструкции частицата *ли* да се слага веднага след частицата *не*.

6. Лексика и словообразуване:

- 1) как се проявява междуезиковата интерференция на лексикално равнище;
- 2) има ли диалектни отклонения на лексикално равнище;
- 3) има ли диалектни отклонения при слово- и формообразуване.

В зависимост от степента на запазването на говора трябва да се определят допълнителни въпроси, необходими за общата характеристика на говора и на граматичните категории, които не са представени в говора, рядко се употребяват или имат други функционални характеристики (например, причастия, преизказно наклонение и др.). Важно е справката да отразява не само езиковите явления, които са определени от програмата за начално училище, а да дава цялостна характеристика на говора. Това е необходимо за самообразование. Спонтанната реч на учителя не трябва да се регламентира от програмния материал. Учителят бива да владее книжовния език свободно.

Освен това трябва да се отчитат особеностите на речевата практика на всеки ученик, т.к. индивидуалната ѝ характеристика зависи от активността на използване на говора в семейството на ученика. Учителят трябва да води записки, където да фиксира почутите грешки на учениците. Учебното съдържание на всеки урок бива да се коригира в зависимост от евентуалните грешки.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ЛЕКСИЧЕСКИ МИНИМУМ

Думи и словосъчетания

Тема I. АЗ. МОЕТО СЕМЕЙСТВО. МОЯТ ДОМ. НАШИЯТ ДВОР

1. ЗАПОЗНАВАНЕ

► Добро утро!	Довиждане!	Сбогом!
Добър ден!	До чуване!	Заповядай! Заповядайте!
Добър вечер!	Лека нощ!	Моля!
Здравей! Здравейте!	Всичко хубаво!	Благодаря!
► – аз, ти, той, тя, ние, вие, те, Вие;		
– ми, ти, му, ѝ;		
► – съм, си, е, сме, сте, са;		
► – приятел/приятелка, приятели/приятелки;		
► – казвам се, аз се казвам;	казваме се, ние се казваме;	
– казваш се, ти се казваш;	казвате те се, вие се казвате;	
– казва се, той/тя се казва;	казват се, те се казват.	

2. МОЕТО СЕМЕЙСТВО

- – баща, татко, моят баща, баща ми;
- майка, мама, моята майка, майка ми;
- родители, моите родители, родителите ми;
- дядо, моят дядо, дядо ми;
- баба, моята баба, баба ми;
- брат, моят брат, брат ми;
- братче, моето братче, братчето ми;
- – по-голям брат, моят по-голям брат, по-големият/-я ми брат, батко;
- по-малък брат, моят по-малък брат, по-малкият/-я ми брат, братче;
- по-голяма сестра, моята по-голяма сестра, по-голямата ми сестра, кака;
- по-малка сестра, моята по-малка сестра, по-малката ми сестра, сестриче;
- – братовчед, братовчедка;
- моят/твоят/нашият братовчед, братовчедът ми/ти/ни, моята/твоята/нашата братовчедка, братовчедката ми/ти/ни;
- – имам – нямам; има – няма;
- – един – много;
- малък – голям, по-малък – по-голям, най-малък – най-голям;
- малкият/-я, по-малкият/-я, най-малкият/-я;
- големият/-я, по-големият/-я, най-големият/-я;
- – обичам, обичаш, обича, обичаме, обичате, обичат;
- – готви, приготвя (закуска, обяд, вечеря), помага, реже, подрежда, чете, шие, плете, бърше прах, чисти с прахосмукачка, гледа гледа телевизия, почива, дреме, спи, разлива ядене, носи хляб, хрупа, играе.

3. МОЯТ/НАШИЯТ ДОМ

- – къща, нашата/вашата къща, (в) тази/онази къща, моят/нашият/вашият дом, (в) този/онзи дом, (на) тази/онази/съседната улица;
- – стая, (в) моята/нашата/вашата стая, (в) стаята ми/ни/ви; (в) тази/онази стая;
- – гостна стая, спалня, детска стая, кабинет, антре, баня, кухня, тоалетна стая;
- – маса, стол/столове, шкаф, легло (креват), радио, цветен телевизор, магнетофон, предаване за деца, детски филмчета, полилей, таван/на тавана, килим, под/на пода, картина, стена/на стената;
- – живея, живееш, живее, живеем, живеете, живеят;
- там, тук, къде, също, още, много, заедно, ето тук, ето/ей там.

4. МОЯТ/НАШИЯТ ДВОР

- – двор, нашият двор, дворот ни, подреден двор, пометен двор;
- – градина, зеленчукова градина, овощни дървета, овощка, трева, цвете/цветя, леха/лехи със зеленчуци/с цветя, бостан (бахча – *диал.*), лозе;
- – плод/плодове, зеленчук/зеленчуци, череша/череша, ябълка/ябълки, круша/круши, диня/дини, пъпеш/пъпеша, тиква/тикви, грозде;
- – кладенец, чешма, кофа, ограда, люлка, лейка, метла, мотика;
- – грижа се, грижиш се, грижи се, грижим се, грижите се, грижат се;
- почиствам, почистваш, почиства, почистваме, почиствате, почистват;
- мета, метеш, мете, метем, метете, метат (с метла);
- бера (цветя, грозде), береш, бере, берем, берете, берат;
- копая, копаяш, копае, копаем, копаете, копаят;
- плевя, плевиш, плеви, плевим, плевите, плевят.

Тема II. МОИТЕ / НАШИТЕ ИГРАЧКИ

- – игра/игри, играчка/игралки, кукла/кукли, сервиз/сервизи, влак/влакове, балон/балони, балонче/балончета, камион/камиони, топка/топки, зайче/зайчета, мече/мечета, лека кола/леки коли, количка/колички, самолет/самолети, самолетче/самолетчета, пумпал/пумпали, кофичка/кофички, лопатка/лопатки, кубче/кубчета, барабан/барабанче;
- – разноцветни балони/балончета, балон – червен, жълт, зелен, син и др., балонче – червено, жълто, синьо и др.;
- – етажерка, стая, детски кът;
- – спяща кукла, подредени играчки, весели игри;
- – подреждам/разглеждам играчки, преглеждам кукла, карам кола/камион, бия барабан, къпя зайче, готвя, хвърлям;
- – тези деца/момичета/момчета, две/двете деца/момичета/момчета.

Тема III. НА УЧИЛИЩЕ

1. НАШЕТО УЧИЛИЩЕ

- – училище, моето/нашето училище, училищен двор, училищен стол, чин, училищна библиотека, училищна спортна зала, кула, класна стая, учителска стая, училищен звънец, час по български език, междучасие/междучасия;

- – учител(-ят/-я)/учители(-те), учителка(-та)/учителки(-те), нашият(-я) учител, нашата учителка, нашите учители/учителки, ученичка/ученички, ученик/ученици;
- – уча, учиш, учи, учим, учите, учат;
 - разхождам се, разхождаш се, разхожда се, разхождаме се, разхождате се, разхождат се;
- – тичам, пея, идвам, посрещам, поднасям, плача, смея се;
- – какъв/каква/какво/какви, чий/чия/чие/чин.

2. НАШАТА КЛАСНА СТАЯ

- – класна стая/класни стаи, черна дъска/черни дъски, показалка, тебешир, изтривалка/изтривалки, гъба/гъби (за изтриване на дъската), чин/чинове, маса/маси, масичка/масички, столче/столчета, стол/столове, шкаф/шкафове, шкафче/шкафчета, картина/картини, картинка/картинки, метла/метли, лопатка/лопатки, кошче/кошчета за боклук, врата/врати, прозорец/прозорци, таван, под, перваз/первази;
- – голям/малък, голяма/малка, голямо/малко, големи/малки, чист/мръсен, чиста/мръсна, чисто/мръсно, чисти/мръсни, светъл/светла/светло/светли;
 - наш/ваш/техен, наша/ваша/тяхна, наше/ваше/тяхно, наши/ваши/техни;
 - тук, там, в ъгъла, на стената, по стените, на тавана, на пода, зад/пред чиновете;
 - влизам в класната стая, излизам от класната стая, седя на чин/седим на чинове, сядам на столчето/сядаме на столчета, изтривам дъската, почиствам (в) класната стая;
 - уча/учим, пея/пеем, рисувам/рисуваме, спортувам/спортуваме, разглеждам/разглеждаме, изтривам/изтриваме, дежуря/дежурим, почиствам/почистваме.

3. МОИТЕ УЧЕБНИ ВЕЩИ

- – учебник/учебници, тетрадка/тетрадки, книжка/книжки, молив/моливи, цветни моливи, блок/блокче, албум/албуми; химикалка/химикалки, писалка/писалки, ученически бележник/бележници, острилка/острилки, четка/четки, водна боя/водни бои, гуаш, гума/гуми, лепило/лепила, ножичка/ножички, линия/линии, пергел/пергели, пластилин/пластилини, цветна хартия, нотна тетрадка, кутия/кутии за моливи, чанта/чанти, ученическа чанта, седмична програма;
- – нося/имам в чантата ми; слагам/поставям в чантата, подреждам чантата, изваждам от чантата, държа, пазя;
- – подреждай/подреждайте, слагай/слагайте, изваждай/изваждайте, показвай/показвайте, дай/дайте, подай/подайте, подреди/подредете, сложи/сложете, вземи/вземете, покажи/покажете, извади/извадете, разкажи/разкажете, носи/носете, ела/елате, иди/идете;
- – свой/своя/свое/свои, своят(-я)/своята/своето/своите = си;
 - себе си/се, на себе си/си, за себе си;
 - всеки/всяка/всяко/всеки;
- – колко, колко са;
 - едно, две, три, четири, пет, шест, седем, осем, девет, десет;
 - първи, втори, трети, четвърти, пети;
 - единият, другият;
 - два/двата, (двама/двата), две/двете, три/трите, четири/четири, пет/петте;
- – бял(белият,-я)/бяла/бяло/бели, син/синя/синьо/сини, червен/-а/-о/-и, оранжев/-а/-о/-и, жълт/-а/-о/-и, зелен/-а/-о/-и, черен/черна/черно/черни, кафяв/-а/-о/-и, розов/-а/-о/-и, лилав/-а/-о/-и
- – сложа-сложил(-а/-о/-и), взема-взел (-а/-о/-и), науча-научил (-а/-о/-и), подреда-подредил (-а/-о/-и);
- – моля, моля ти се, моля ви/Ви се.

Тема IV. ГОДИШНИ ВРЕМЕНА

- – годишно време/годишни времена, сезон/сезони, есен, зима, пролет, лято;
- – топло, хладно, студено, горещо, приятно (за времето);
- – през есента, през зимата, през пролетта, през лятото, през деня, през нощта, на пладне;
- – година, месеци на годината, есенните/зимните/пролетните/летните месеци;
- – януари, февруари, март, април, май, юни, юли, август, септември, октомври, ноември, декември.

1. ЕСЕН

- – септември, октомври, ноември (есенните месеци);
- – сух, жълт, червен, кафяв, пъстроцветен, есенен, студен, хладен;
- – лист/листа на дърветата/храстите;
- – дъжд/дъждове, вятър/ветрове, мъгла/мъгли, слана/слани;
- – валя/заваля, идвам/дойда, отлитам/отлети, пристигам/пристигна, заминавам/замина, (за)почвам/(за)почна, падам/падна, събирам/събера, бера, обирам/обера, капя=окапвам/окапя;
- – гергина, хризантема, димитровче;
- – компот, сироп/сиропи, сладко/сладка, туршия/туршии, буркан/буркани, бурканче/бурканчета;
- – готвя/приготвя/приготвям, правя/направля;
- – прелетни птици, топли страни, щайга/щайги, кошница/кошници, чадър/чадъри, гумени ботушки, ботинки.

2. ЗИМА

- ▶ – декември, януари, февруари (зимните месеци);
- ▶ – бял/бяла/бяло/бели, белият (-я)/бялата/бялото/белите, снежнобял;
- ▶ – зимен, студен, мразовит, ветровит, гол, плъзгав, хлъзгав, леден, снежен, вечнозелен;
- ▶ – сняг/снегове, лед, ледена висулка, снежинка, пряспа/преспи, поледица, елха, новогодишни украси, гирлянда, сърма, серпантина, конфети;
- ▶ – Коледа, Нова година, Сурваки, благословия, сурвачка, шарена торба, сурвакар/сурвакарче, коледар/коледарче, Дядо Мраз, Дядо Коледа;
- ▶ – карам ски, пързаям се с кьнки, возя се с шейна, превземам снежна крепост, правя снежен човек, бия се със снежни топки.

3. ПРОЛЕТ

- ▶ – март, април, май (пролетните месеци);
- ▶ – Честита Баба Марта! Честит 3-ти март! Честит 8-ми март! Честит Великден! Честит празник!
- ▶ – Баба Марта, мартеница, мартеничка, Пижо и Пенда, пискюл, помпон, шнурче;
- ▶ – бяло (дълголетие), червено (здраве), променливо;
- ▶ – Майчин ден/празник, китка, ваза, цветя, подарък/подаръци;
- ▶ – Великден, църква/черква, великденско/писано/шарено яйце, борак, козунак, великденска кошница;
- ▶ – кокиче, минзухар, момина сълза, зюмбюл, люляк, лале, маргаритка, нарцис, теменужка;

4. ЛЯТО

- ▶ – юни, юли, август (летните месеци);
- ▶ – слънчево, топло, горещо, жегга;
- ▶ – летен/лятна/лятно/летни, летният(-я)/лятната/лятното/летните;
- ▶ – вятър/ветрец, дъжд/дъждец, (небесна) дъга, ваканция, почивка;
- ▶ – камбанче, синчец (метличина), лайкучка, детелина, перуника, лилия, латинка, незабравка, гладиол, роза, трендафил, шипка, карамфил, божур, невен;
- ▶ – прибирам реколта, обирам/събирам плодове/зеленчуци, работя в градина, помагам на родителите си;
- ▶ – къпя се, пека се (на слънце), почернявам (на слънце), ловя риба, карам колело, играя футбол.

Тема V. РАСТЕНИЯ

- ▶ – зеленчукова градина, (овощка) градина, градина/градини, леха/лехи, бостан/бостани;
- ▶ – гора, поле/полета/поля, езеро/езера, река/реки, поточе/поточета, благо/блата;
- ▶ – дърво/дървета, овощка/овощки, клас/класове, гъба/гъби, храст/храсти, цвете/цветя, мъх/мъхове;
- ▶ – ствол, стебло, корен, лист, клон, вейка, пън, пъпка, шушулка, кочан, свила, реса;
- ▶ – орех/орехи, лешник/лешници, шишарка, грозд, ягода, семе/семена, семка, зърно (зрънце), пита (на слънчогледа);
- ▶ – бреза, дъб, липа, клен, ела, бор, топола, орех;
- ▶ – садя/посадя, поливам/полея, бера/обера/обирам, плевя/изплевя, откъсвам/откъсна, бея/обеля, вадя/извадя;
- ▶ – саден/посаден, полят, обран, изплевен, откъснат.

1. ЗЕЛЕНЧУЦИ

- ▶ – грах, диня/дини, домати/домати, зелка/зелки (зеле), боб, фасул, картоф/картофи, краставица/краставици, лук (кромид, глава лук), лук (зелен), маруля/марули, морков/моркови, патладжан/патладжани, ряпа/репи, репичка/репички, салата/салати, тиква/тикви, тиквичка/тиквички, шушулка, чесън (скилидка/скилидки), чушка/чушки (пипер), люта чушка/люти чушки;
- ▶ – магданоз, копър, джоджен, целина, черен пипер (лют, млян), червен пипер (млян, лютив, паприка), чубрица, оцет, олио, сол;
- ▶ – жълт, оранжев, зелен, червен, син, бордов, кафяв, бял, черен;
- ▶ – печен, пържен, варен, пресен/пресният/прясна/прясно/пресни, обелен, необелен, измит, нарязан, изчистен.

2. ПЛОДОВЕ

- ▶ – вишня/вишни, череша/череша, ябълка/ябълки, дюля/дюли, кайсия/кайсии, праскова/праскови, ягода/ягоди, малина/малини, черница/черници, слива/сливи, джанка/джанки, грозде, цариградско грозде, френско грозде, касис;
- ▶ – ананас, банан, мандарина, портокал, лимон, нар;
- ▶ – сладък/сладка/сладко/сладки, сладкият(-я)/сладката/сладкото/сладките, вкусен/вкусна/вкусно/вкусни, вкусният(-я)/вкусната/вкусното/вкусните, стипчив(-ият,-ия)/стипчива(-та)/стипчиво(-то)/стипчиви(-те), зелен(-ият,-ия)/зелена/зелено/зелени, кисел(-ият,-ия)/кисела/кисело/кисели, (у)зрял/(у)зряла/(у)зряло/(у)зрели, (у)зрелият(-ия)/(у)зрялата/(у)зрялото/(у)зрелите;
- ▶ – сладко, мармалад, конфитюр, сок, компот.

Тема VI. ЧАСТИ НА ЧОВЕШКОТО ТЯЛО

- ▶ – (човешко) тяло, кожа, лице/лица, глава/глави, коса, плитка/плитки, чело/чела, буза/бузи, вежда/вежди, нос/носове, око/очи, ухо/уши, уста, устна/устни, зъб/зъби, брада (брадичка), брада, мустак/мустаци;

- – шия(врат), рамо/рамена, ръка/ръце, лакът/лакти, пръст/пръсти, палец, нокът/нокти, гръб/гръбът(-а), гърди, корем;
- – крак/крака, коляно/колена, стъпало/стъпала, пета/пети;
- – какъв/каква/какво/какви, колко.

Тема VII. ЛИЧНА ХИГИЕНА

- – вода, топла/студена вода, чешма, баня, сапун, четка за зъби, паста за зъби, гребен, четка за коса, огледало/огледалце, кърпа за лице, кърпа за ръце, кърпа за крака, мека/голяма кърпа, хавлия;
- – пускам топлата/студената вода, пускам чешмата, мия се, къпя се, бърша се, избърсвам се, реша се, сресвам се;
- – мия си зъбите/ръцете/краката, бърша си лицето, избърсвам си тялото, сресвам си косата;
- – мия се/измия се, къпя се/изкъпя се, бърша се/избърша се/избърсвам се, реша се/среша се/сресвам се;
- – чист/чиста/чисто/чисти, чистият(-я)/чистата/чистото/чистите, здрав/здрава/здрaво/здрави, здравият(-я)/здравата, здравото/здравите, мръсен/мръсна/мръсно/мръсни, мръсният(-я)/мръсната/мръсното/мръсните.

Тема VIII. ДНЕВЕН РЕЖИМ

- – сутрин, тази сутрин, сутринта, утре сутринта, вдругиден сутринта, вчера сутринта, завчера сутринта, обед, след обяд, преди обяд, пладне, вечер, вечерта, снощи, вчера вечерта, завчера вечерта, позавчера вечерта, утре вечерта, вдругиден вечерта, през деня, през нощта;
- – понеделник, вторник, сряда, четвъртък, петък, събота, неделя;
- – събуждам се/събудя се, ставам/стана, оправям/оправя, измивам се/измия се, обличам (се)/облека (се), закусвам/закус-ся, обущам (се)/обуя (се), слагам/сложа, отивам/отида, закъснявам/закъснея, обядвам, връщам се/върна се, прибирам се/прибера се, почивам си/почина си, подготвям/подготвя, вечерям, лягам си/легна се, заспивам/заспя;
- – закуска-закусвам, обяд-обядвам, вечеря-вечерям, правя/подготвям домашното си/ домашната си работа, гледам телевизия, пожелавам “лека нощ”, слагам чантата на гърба си, поздрав – поздравявам, сбогом! – сбогувам се.
- – обличам се/обличам си пижамата (нощницата), обущам се/обущам си обувките;
- – добро утро! добър ден!добър вечер! довиждане! лека нощ!

Тема IX. ОБЛЕКЛО И ОБУВКИ

1. ОБЛЕКЛО

- – дреха/дрехи, палто/палта, шуба/шуби, кожено палто, кожух/кожуси, кожухче/кожухчета, шлифер/шлифери, яке/яке-та, качулка/качулки, шапка/шапки, шалче/шалчета, шал/шалове, пуловер/пуловери, кърпа/кърпи за глава, калпак/калпаци, ръкавичка/ръкавички, ръкавица/ръкавици;
- – рокля/рокли, пола/поли, блуза/блузи, сако/сака, костюмче/костюмчета, костюм/костюми, вратовръзка/вратовръзки, панталон/панталони, панталонки, риза/ризи, ризка/ризки, елече/елечета, престилка/престилки;
- – анцуг/анцузи, потник/потници, фланелка/фланелки, шорти, дънки, бански, хавлия;
- – обличам се, обличам някого, обличам си роклята.
- – пижама/пижами, пижамка/пижамки, нощница/нощници, гащички, чорап/чорапи, чорапогащи;
- – ръкав/ръкави, ревер/ревери, джоб/джобове, джобче/джобчета, яка/яки, якичка/якички, копче/копчета, цип/ципове, панделка/панделки;
- – обличам (се)/събличам (се), облечен/съблечен, къс/дълъг;
- – зимен, топъл, летен, мъжки, дамски, детски, вълнен, памучен, копринен, пухкав, пъстър, официален, домашен.

2. ОБУВКИ

- – обувка/обувки, чехла/чехли, ботуш/ботуши, ботушки, пантоф/пантофи, пантофка/пантофки, детски обушенца;
- – спортни обувки, маратонка/маратонки, джапанка/джапанки, гуменка/гуменки, сандал/сандали;
- – мъжки обувки, дамски обувки, висок/нисък ток, токче/токчета, бомбе/бомбета, стелка/стелки, чифт обувки;
- – връзка/връзки, цип/ципове, четка за обувки, боя за обувки;
- – мъжки, дамски, детски, висок/нисък, лъскав, официален, домашен;
- – почиствам си обувките, лъскам си обувките, завързвам си връзките, закопчавам си сандалите.

Тема X. ЖИВОТНИ

- – уста, лапа/лапи, муцуна/муцуни, муцунка/муцунки, крак/крака, опашка/опашки, рог/рога, грива/гриви, холка/холки, кожа (с козина), бодли, хобот/хоботи.

1. ДОМАШНИ ЖИВОТНИ

- – крава/крави, вол/волове, теле/телета, теленце/теленца, кон/коне, конче/кончета, магаре/магарета, магарица/магарици, магаренце/магаренца, свиня/свине, прасенце/прасенца, овца/овце, овен/овни, агне/агнета, коза/кози, козел/козли, козле/козлета, яре/яренца, котка/котки, котенце/котенца, куче/кучета, кученце/кученца, кутре/кутрета;
- – пасе/пасат трева, яде/ядат шума/сено/хляб, пие/пият вода, дава/дават мляко/вълна;
- – тичам, препускам, стоя, играя си, бозая;
- – кравата/волът/телето мучи, овенът/овцата/агнето блее, козелът/козата/козлето вреши, магарето/магаренцето реве, свинята/прасето квичи/грукти, кучето/кученцето лае, котката/котето мяучи, конят/кончето цвили;
- – Кончо-Вихрогонче, Писа-Писана, Гризана, Козлю-Бозлю и др.

2. ДИВИ ЖИВОТНИ

- ▶ вълк/вълци, вълчица/вълчици, вълче/вълчета, катерица/катерици, катеричка/катерички, катериче/катеричета, лисица/лисици, лисиче/лисичета, мечка/мечки, мече/мечета, елен/елени, еленче/еленчета, сърна/сърни, сърничка/сърнички, сърненце/сърненца, заек/зайци, зайче/зайчета, таралеж/таралежи, жаба/жаби, рак/раци, мишка/мишле;
- ▶ лъв/лъвове, лъвица/лъвици, лъвче/лъвчета, тигър/тигри, тигрица/тигрици, тигърче/тигърчета, слон/слонове, слонче/слончета, маймуна/маймуни, жирафа/жирафи, зебра/зебри, камила/камиликенгуру/кенгура, носорог/носорози, хипопотам/хипопотами, костенурка/костенурки, бодливец/бодливци, крокодил/крокодили;
- ▶ глупав, хитър, малък, голям, дълъг, бърз, страхлив, плашлив, бавен, зъл, силен, пъргав, грамаден, тромав, скоклив;
- ▶ вия, рева, скачам, квакам, крякам, църкам;
- ▶ Кумчо Вълчо, Кума Лиса, Баба Меца, Зайо Байо, Ежко Бежко и др.

Тема XI. ПТИЦИ

- ▶ човка/човки, клон/клонове, гуша/гуши, опашка/опашки, перо/пера, перце/перца, перушина, крило/крила(криле), яйце/яйца, гнездо/гнезда, плавник/плавници, (закривен/закривени) нокът/нокти, гребен/гребени;
- ▶ пея, кълва, разпервам/размахвам криле, плувам, съкам, чирикам, църкам, гукам, кукам, тракам, бухам;
- ▶ летя, кацам, долитам/долетя, отлитам/отлетя, зимувам;
- ▶ сладкопойни птици, прелетни птици.

1. ДОМАШНИ ПТИЦИ

- ▶ петел/петли, кокошка/кокошки, пиле/пилета, пиленце/пиленца, гъска/гъски, гъсе/гъсета, паток/патоци, патка/патки, патица/патици, пате/патета, патенце/патенца, пуяк/пуяци, пуйка/пуйки, пуйче/пуйчета;
- ▶ кукуригам, кудкудякам, каканижа, съкам, кълва, спя;
- ▶ чистя си перата, търся си храна;
- ▶ кокошарник, птичарник;
- ▶ Петльо Опашатко, Квачка-Бавачка и др.

2. ДИВИ ПТИЦИ

- ▶ врабче/врабчета, врана/врани, гълъб/гълъби, синигер/синигери, кълвач/кълвачи, кукумявка/кукумявки, щъркел/щъркели, червенушка/червенушки, скорец/скорци, орел/орли, сврака/свраки, папуняк/папуняци, лебед/лебеди, чайка/чайки, лястовица/лястовици, кукувица/кукувици,
- ▶ папагал/папагали, пеликан/пеликани, паун/пауни, щраус/щрауси, фазан/фазани;
- ▶ сладкопойна птица, прелетна птица;
- ▶ Косе-Босе, Ганка-Вранка, Щъркел-Щърколан, Гарван-Гарванчо и др.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

ВАРИАНТИ МОДЕЛИРАНА РЕЧ

Речеви модели за активно усвояване

Тема I. АЗ. МОЕТО СЕМЕЙСТВО. МОЯТ ДОМ. НАШИЯТ ДВОР

1. ЗАПОЗНАВАНЕ

- ▶ Аз се казвам ... Ти се казваш ... Той/тя се казва ...
 Казвам се ... Казваш се ... Казва се ...
 Казват/викат ми/ти/му/й

Как се казваш?	
Ти	как се казваш?
А ти	

Как се казват?	
Те	как се казват?
А те	

Как се казва?	
Как се казва	той? тя?
Той Тя	как се казва?
А той	
А тя	

Как се казвате?	
Как се казвате	Вие? вие?
Вие	как се казвате?
А вие	
А Вие	

Аз се казвам	Тодор (Тошко).
Казвам се	Ивайло (Иво).
Ти се казваш	Мария (Мими).
Казваш се	Красимира (Краси).

Казват	ми	Тошко.
Викат	ти	Иво.
		Мими.
		Краси.

Той	се казва	Стоян.
		Александър.
		Цветан.
		Любомир.
Тя		Иванка.
		Снежана.
		Илона.
Казва се		Любомир.
		Илона.

Казват Викат	му	Стоянчо.
		Сашо.
		Цецо.
		Любчо.
	й	Иванка.
		Снежанка.
		Илонка.

► Запомнете моето име. Запомнете името ми/му/й. Ще ми/му/й викате ...

Запомнете	моето	име.
	неговото	
	нейното	

Ще	ми	викате	Сашо.
	му		Росица.
	й		Дарина.

► Какъв си? Каква си? Какъв е? Каква е? Какви сме? Какви сте? Какви са?

Аз съм	ученик / ученичка.	
Ти си	първокласник / първокласничка.	
Той	е	ученик / първокласник.
Тя		ученичка / първокласничка.

Ученик	съм. си. е.
Ученичка	
Първокласник	
Първокласничка	

Ние сме	ученици.
Вие сте	ученички.
Те са	първокласници.
	първокласнички.

Ученици	сме.
Ученички	сте.
Първокласници	са.
Първокласнички	

2. МОЕТО СЕМЕЙСТВО

► Кой е това? Кои са това? Това са членове на нашето семейство.

Това	е	моят	татко / баща.	
		моята	мама / майка. сестра / кака.	
			татко / баща	ми.
			мама / майка сестра / кака	

Това	са	моите	родители. братя. сестри.	
			родителите	ми.
			братята	
			сестрите	

Това	е	брат	ми.
		братчето	ти.
		сестра	му.
		сестричето	й.

Това	са	моите	братчета.	
			сестричета.	ми.
			братчетата	
			сестричетата	

Това	е	моят	голям	брат.
			по-голям	
			най-голям	
			малък	
			по-малък	
			най-малък	

Това	е	моята	голяма	сестра.
			по-голяма	
			най-голяма	
			малка	
			по-малка	
			най-малка	

Това	е	по-големият	ми ти му й	брат.
		най-големият		

Това	е	по-голямата	ми ти му й	сестра.
		най-голямата		

Имаш	ли	баба?
		дядо?
		майка?
		баща?
		брат?
		сестра?
		братя?
		сестри?

Да,	Имам.	имам	баба.

Не,	Нямам.	ням	ням

► Какво прави? Какво правят?

Какво прави	мама?
	татко?
	баба?
	дядо?
	сестричето?
	братчето?

Майка	ми ти му й	готви.
Сестра		шие.
		плете.
		мие.
Баба		чисти.
		чете.

Мама	готви	ли?
	шие	
	плете	
	мие	
	чисти	
	чете	

Какво прави	майка	ми? ти? му? й?
	баща	
	баба	
	дядо	
	сестра	
	сестричето	
	брат	
	братчето	

Татко Дядо Баща	ми ти му й	чисти с прахосмукачка.
		помага на майката.
		реже хляб.
		купува зеле.
Таткото Дядото Бащата	на	Иван Мими Иво Сашо
		чете вестник.
		чете книга.
		пазарува.
		гледа телевизия.

Какво правят	майка	ти	и	баща	ти?
		му			му?
		й			й

Мама и татко	приготвят	закуска.
		обяд.
		вечеря.

Какво прави	таткото	на	Иван? Асен? Лили?
	майката		
	сестрата		
	братът		
	сестричето		
	братчето		
	семе́йството		

Гледа телевизия.
Чете вестник.
Помага на мама.
Чисти с прахосмукачка.
Реже хляб.
Подрежда масата.
Приготвя се за вечеря.

Таткото	на	Стоян	гледа телевизия.		
Семейството			чете вестници.		
			се приготвя	за	закуска.
	обяд.				

Какво правят	таткото и майката	на	Светла и Иван?
			Любомир?

Майката и бащата	на	Краси и Любомир	приготвят	закуска.
		Иван и Мария		обяд.
				вечеря.
		Лиляна и Румен	почиствят	стаята.
				дома.
		Светла и Иван	гледат	телевизия.
			четат	вестници.
		Любчо и Мими	разговарят.	
			почиват.	

Майката и бащата	на	Иван и Мария	приготвят	ли	закуска?
					обяд?
					вечеря?
		Лиляна и Румен	почиствят		стаята?
					дома?
		Светла и Иван	гледат		къщата?
					телевизия?
		Любомир	четат	ли?	вестници?
	разговарят				
Любчо и Мими	почиват				

3. МОЯТ/НАШИЯТ ДОМ

► Какво е това? Това е... Това не е... Къде е ...? Ето там... Ето тук...

Тази къща е наша/ваша. Този дом е наш/ваш.

Какво	?
Това	какво
А това	какво

Това	?
И това	?
А това	не

На кого	е	тази	къща?
		този	дом?

Тази	къща	на кого	е?
Този	дом		

Това	е	моята	къща.
		твоята	
		нашата	
		вашата	

Това	е	къщата	ми.
			ти.
			на семейство Велчеви.
			на дядото на Ванчо.

Къде	е	моята	къща?
		твоята	
		нашата	
		вашата	

Ето тук	е	къщата	ми.
			ти.
			на семейство Велчеви.
			на дядото на Ванчо.

Тази	къща	е	на семейство Велчеви.
Този	дом		на дядото на Ванчо.

Тази	къща	е	наша / ваша.
Този	дом		наш / ваш.

► Кой живее тук? Кой живее в тази къща? Кой живее в този (жилищен) блок?

Кой живее там? Къде живееш? Къде живеят те?

Тук живее/живее/живеят... Там живее/живеят ...

Кой	живее	тук?
		там?
		в тази къща?
		в този блок?

Аз.
Ние.
Иво.
Те.

Тук Там В този блок	живея	аз.
	живее	Стефчо.
	живеят	дядо ми и баба ми.

Кой	живее	в онази къща?
		на съседната улица?
		в съседната къща?

Тук Там В онази къща	живея	аз.
	живее	Стефчо.
	живеят	дядо ми и баба ми.

► Имате ли...? Имаш ли...? Какво има/имате в ...? На кого е това?

Има ли ...? Няма ли ...? Нямаме ли ...? Нямаш ли ...?

Какво	има	във	вашата	къща?
			стая?	
		в	вашия	дом?
			твоята	стая?

Има			две стаи. кухня. баня. антре.	
В	нашия	дом		има
	нашата	къща		
Там				

Какво	има няма	в	моята	стая?
			твоята	
			нашата	
		във	вашата	

Има				шкаф. креват. килим. телевизор.
Във	вашата	стая	има	
В	нашата			
Там				

В	моята	стая	има	легло. маса. полилей. радио.
	твоята			
	нашата			
	във			

В	моята	стая	няма	легло. маса. полилей. радио.
	твоята			
	нашата			
	във			

Имаш Имате Нямаш Нямате	ли	шкаф?
		радио?
		телевизор?
		килим?
		креват?
		диван?
		стол?

В	моята	стая къща	има	ли	телевизор?
	твоята				радио?
	нашата				магнетофон?
Във	вашата	дом	няма		гостна стая?
	вашия				антре?
В	нашия				тоалетна стая?
					кухня?

Къде	е	килимът?
		полилеят?
		картината?

На	пода.
	тавана.
	стената.

Той Тя	е	на	пода.
			тавана.
			стената.

4. НАШИЯТ ДВОР

► Имате ли двор? Вашата къща има ли двор? Какво има в двора ви?

Какъв е дворът? Какъв е вашият двор? Какъв е дворът ви?

Дворът е подреден. Дворът е пометен и чист.

Нашият двор е пометен. Дворът ни е подреден.

Какво	е	там?
		това?

Това Там	е	двор.	
		нашият	двор.
		дворът	на
			къщата ни.
			нашата
			къща.

Какъв	е	дворът?
		дворът ви?
		вашият двор?

Дворът	ни	е	пометен.
			чист.
			подреден.

Пометен	е.
Чист	
Подреден	

Вашата къща	има	ли	двор?
Имате			

Да.		
	има.	
	имаме.	
Да,	има	двор.
	имаме	

Не.		
	няма.	
	нямаме.	
Не,	няма	двор.
	нямаме	

Във вашия двор	има имате	ли	цветя? чешма? кладенец? люлка? пейка?
----------------	--------------	----	---

В нашия двор	има имаме	овощни дървета. леха с цветя. зеленчукова градина. бостан. лозе.
--------------	--------------	--

► Какво правиш? Какво прави? Какво правят?

	правиш?	
		той?
Какво	прави	тя?
		то?
	правят	те? децата?

	мета	
Аз	почиствам	
	подреждам	двора.
Той	мете	
Тя	почиства	
То	подрежда	

	метем.	
Ние	почистваме.	
	подреждаме.	
Те	метат.	
	почистват.	
	подреждат.	

Тема II. МОИТЕ / НАШИТЕ ИГРАЧКИ

► Какво е това? Как се казва тази играчка?

Какво	е	това?
-------	---	-------

Показва се
един
предмет

Кукла.
Топка.
Самолетче.
Пумпал.

Това	е	кукла.
		топка.
		самолетче.
		пумпал.

Как	се казва	тази	играчка?
-----	----------	------	----------

Тази играчка	се	казва	кукла.
Играчката			топка.
	Казва	се	самолетче.
			пумпал.

Какво	е	това?
-------	---	-------

Показва се група
еднородни предмети

Кукли.
Топки.
Самолетчета.
Пумпали.
Балончета.
Камиончета.
Зайчета.
Мечета.

Това	са	кукли.
		топки.
		самолетчета.
		пумпали.
		балончета.
		камиончета.
		зайчета.
		мечета.

► Какъв е? Каква е? Какво е? Какви са?

Какъв /каква/какво е по цвят/големина/височина? Какви са по цвят/големина/височина?

Самолет, този самолет = самолетът, самолета.

Кофичка, тази кофичка = кофичката. Зайче, това зайче = зайчето.

Тези самолети = самолетите. Тези зайчета = зайчетата.

Какъв	е	по цвят	този	самолет?
				самолетът?
Каква			тази	кофичка?
				кофичката?
Какво			това	зайче?
	са			зайчето?
			тези	самолети?
				зайчета?
Какви				самолетите?
				зайчетата?

Бял.
Зелена.
Бяло.
Бели.
Сиви.

Този	самолет	е	сив.
	самолетът		
Тази	кофичка		синя.
	кофичката		
Това	зайче		бяло.
	зайчето	са	сини.
Тези	самолети		
	кофички		
	самолетите		
	кофичките		

Какъв	е	по големина	този	самолет?
				самолетът?
Каква			тази	кофичка?
				кофичката?
Какво			това	зайче?
	са			зайчето?
			тези	самолети?
				зайчета?
Какви				самолетите?
				зайчетата?

Голям. Малък.
Голяма. Малка.
Голямо. Малко.
Големи. Малки.

Тоѝ	е	голям. малък.
Тя		голяма. малка.
То		голямо. малко.
Те	са	големи. малки.

Какъв	е	по височина	този	пумпал?
				пумпалът?
Каква			тази	играчка?
				играчката?
Какво			това	дърво?
	са			дървото?
			тези	пумпали?
				дървета?
Какви				пумпалите?
				дърветата?

Висок. Нисък.
Висока. Ниска.
Високо. Ниско.
Високи. Ниски.

Тоѝ	е	висок. нисък.
Тя		висока. ниска.
То		високо. ниско.
Те	са	високи. ниски.

Какъв	е	по големина	този самолет?
		по височина	този самолет?

Голям. Малък.
Висок. Нисък.

Тоѝ	е	голям. малък.
		висок. нисък.

► Моля ти се! Моля ви/Ви се!

Дай! Дай го/я! Дай ми/му/ѝ! Дай ни/им!

Дайте! Дайте го/я! Дайте ми/му/ѝ! Дайте ни/им!

Дай/дайте на детето! Дай/дайте на децата!

Заповядай! Заповядай играчката! Заповядайте! Заповядайте играчката!

Хвърли го/я! Улови го/я! Хвърли ги! Улови ги!

Моля ти се,	дай	на	Митко Елица децата	влакчето. играчката.
-------------	-----	----	--------------------------	-------------------------

Моля ви/Ви се,	дайте	ми	влакчето. топката.
		ни	играчката.

Заповядай,		Митко! Елица!
Добре,	заповядайте,	децата!

Митко! Елица!	Заповядай	влакчето. топката.
Деца!	Заповядайте	играчката.

- *Аз харесвам Аз не харесвам Много харесвам... Много го/я/ги харесвам.
Харесваш ли ... ? Не харесваш ли ... ? Да, харесвам я/го/ги. Не, не го/я/ги харесвам.*

Синя	или	червена	е	тази	топка?
Зелена		кафява			
Голям		малък		този	стол?
Висок		нисък			

Синя.	
Зелена	е.
Голям.	
Нисък	е.

Топка-та	не	е	червена.
			кафява.
Столът			малък.
			висок.

Харесваш	ли	тази	играчка?
			кукла?
		този	камиона?
		това	мече?

Да,	харесвам	я.
Да,	харесвам	го.

Не,	не	я	харесвам.
Не,	не	го	харесвам.

Харесваш	ли	играчката?
		куклата?
		камиона?
		мечето?

Да,	харесвам	я	много.
Да,	харесвам	го	

Да,	много	я	харесвам.
Да,		го	харесвам.

Харесвате	ли	играчката?
		куклата?
		камиона?
		мечето?

Да,	харесваме	я.
Да,	харесваме	го.

Да,	много	я	харесваме.
Да,		го	харесваме.

- *С какво играеш/играе/играят ...? Играя/играе/играят с кукла.
Искаш ли да играеш на ...? Искате ли да играете на ...?
Искаш ли да играем? Искате ли да играем?
С какво искаш да играеш? С какво иска да играе ...? С какво искате да играете?
Кой играе с ...? Кои играят с ...?
Вземи! Вземете! Остави! Оставете!
Обичам да играя на А ти обичаш ли да играеш на ... ?
Кой обича да играе с ... ? Кой обича да играе на ... ?*

Какво	прави	това	момиче?
			момчето?
	правят	тези	деца?
			момчета?
			децата?
			момчетата?

Играе.		
Това	дете	играе.
	Детето	
Тези	деца	играят.
	Деца	
	Момчетата	

Какво	правят	тези	две	деца?
				момичета?
				момчета?
				момчетата?

Играят.			
Тези	две	деца	играят.
	Двете		
		Момчетата	

С какво	играе	това	дете?
			детето?
	играят	тези	деца?
			три
			деца?
			децата?

Това	момче	играе	с	камионче.
	момиче			влакчето.
Детето		играят		топката.
Тези	момчета			куклите.
Деца				пумпала.

Искаш ли да	играеш	с	тази	кофичка?
	играем			кукла?
Искате ли да	играете			кофичката?
	играем			куклата?

На	какво	искаш да	играеш?
			играем?
		искате да	играете?
			играем?

Вземи Вземете	този	пумпал!
	тази	кукла!
	тези	кубчетата! книжки!

Вземи Вземете	го!
	я!
	гу!

Остави Оставете	пумпала!
	куклата!
	кубчетата!
	книжките!

Остави Оставете	го!
	я!
	гу!

Кой	играе	с	детето?
			куклата?
			балончетата?
			количките?
Кои	играят		

Момичето	играе	с	количката.
Момчето			топката.
Иво и Сашо	играят	със	зайчетата.
Милена и Стефчо			сервизчето.

- Това кукла ли е? Това не е ли кукла? Това кукла ли е или мече?
 На кого е този камион/това камионче? На кого/чи са тези книжки?
 Имаш ли балонче? Нямаш ли топка? Имате ли мечета? Нямаме ли зайчета?
 С коя играчка искаш да играеш? С коя играчка не искаш да играеш?
 С кои играчки искаш да играем? С кои играчки искате да играем?
 Искате да играете с тези камиончета. Не искате да играете със зайчетата.
 С кои играчки не искаш да играем? С кои играчки не искате да играете?
 Не искам да играя с топката/пумпала/мечето. Не искам да играя с нея/него.
 Обичам да играя с кубчетата. Обичам да играя с тях.

Това	кукла	ли	е?
	камионче		
	топка		
	влакчетата	ли	са?
	колички		

Да,	кукла		е.
	камионче		
	това	е	топка.
		са	влакчета.
			колички.

Не, това не	е	кукла.
		камионче.
		топка.
	са	влакчетата.
		колички.

Това	мече	ли	е	или	зайче?
------	------	----	---	-----	--------

Това	мечета	ли	са	или	зайчета?
------	--------	----	----	-----	----------

Това	Мече				е.
	не	е	зайче,	мече	
			мече,	а зайче.	
		е	мече.		

Това	Мечета				са.
	не	са	зайчета,	мечета	
			мечета,	а зайчета.	
		са	мечета.		

Чий	е	този	пумпал?
			барабан?
Чия		тази	кукла?
			кофичка?
Чие		това	влакче?
			мече?
Чии	са	тези	книжки?
			зайчета?

На			Митко.
Мой		е	
Твое			
Мечето			
Тази	кукла		на
Кофичката			
Тези	книжки		
Зайчетата		са	наши.

Имаш	ли	играчки?
		кукли?
		топка?
		камионче?

Да,	Да.		
	имам.		
	имам	една	топка.
		едно	камионче.
		много	играчки.
			кукли.

Не,	Не.		
	нямам.		
	нямам	топка.	
		камионче.	
		играчки.	
		много	кукли.

С	коя	играчка	искаш	да	играеш?
		кукла			
	кои	играчки	искате		играете?
		топки			

С				топката.
Искам	да	играя	с	мечето.
Искаме		играем		мечетата.
Със				зайчетата.

На	футбол	ли	или	на	шах	искаш	да	играеш?
						иска-те		играете?

Не искам	да	играя	с	топката.
Искам				куклата.
Не искаме		играем	на	футбол.
Искаме				шах.

Тема III. НА УЧИЛИЩЕ

1. НАШЕТО УЧИЛИЩЕ

► Какво е това? Кой е това? Кои са това?

Какво	е	това?
-------	---	-------

Това	е	училище.			
		моето	училище.		
		нашето			
		двор.			
		дворът		на училището.	
		училищният	двор.		

Кой	е	това?
Кои	са	

Това	е	учител.	
		учителка.	
		нашият	учител.
		нашата	учителка.
		ученик.	
		ученичка.	
	са	нашите	учители.
			учителки.
		ученици.	
		ученички.	

► Какво правиш в училището? Какво правиш на двора?

► Какъв/каква си? Ученик/ученичка ли си? Ученици/ученички ли сте?

В кой клас учиш/учите? Уча в първи клас. Аз съм ученик/ученичка в първи клас.

Какви сте вие? Какви са те?

Ние сме ученици/ученички. Те са ученици/ученички.

Какво	правя		в училището?
	правиш		
	правим		
	правят	учениците	

Аз	се уча.
Ние	учим.
Деца	учат.
	се учат.

Какво	правя		на двора?
	правиш		
	правим		
	правят	децата	

Играят.			
На двора	децата	се	играят.
			разхождат.
			Разхождат
			се.

Ученик	ли	си?
Ученичка		
Ученици		сте?
Ученички		са?
Ученици		

Да,	ученик	съм.
	ученичка	
	ученици	сме.
	ученички	са.
	ученици	

Не,	не	съм	ученик.
			ученичка.
		сме	ученици.
		са	ученички.
			ученици.

В	кой	клас	учиш?
			учи?
			учите?
			учат?

Ученик	съм	в	първи	клас.			
Ученичка							
Ученици	сме са						

В	кой	клас	си?	
			е	той?
				тя?
				то?
			сте?	
			са	те?

Аз	съм	ученичка	в	първи	клас.
Той	е	ученик			
Тя		ученичка			
Ние	сме	ученици			
Те	са	ученички			

2. НАШАТА КЛАСНА СТАЯ

- Какво е това? Това е нашата класна стая. Това е класната ни стая.

Каква е нашата/вашата/тяхната класна стая?

Каква е класната ни/ви/им стая?

Какво	е	това?
-------	---	-------

Това	е	нашата	класна	стая.
		вашата		
		тяхната		
		класната	ни	
			ви	
			им	

За сравнение:

Какво	е	това	момиче?
			момче?
		то?	

Това	момче	е	хубаво.
	момиче		добро.
То			вежливо.

Момчето	Момичето	е	хубаво.
			добро.
			вежливо.

- Какво има в класната стая? В класната стая има всичко необходимо за учене.

Какво има във вашата/тяхната класна стая?

В нашата/тяхната класна стая има всичко необходимо за нашето/тяхното учене.

Какво	има	в	класната	ни	стая?
	няма			ви	
				им	

Там	Тук	има	няма	черна дъска.
				тебешир.
				изтривалка.
				чинове.
				шкафове.

Какви	са	чиновете?
		прозорците?
		стените?
		шкафовете?

Каква	е	дъската?
		вратата?
		масата?
		гъбата?

Какъв	е	тебеширът?
		подът?
		чинът?
		таванът?

Чиновете	са	удобни.
Прозорците		големи.
Стените		бели.
Шкафовете		кафяви.

Дъската	е	черна.
Вратата		широка.
Масата		висока.
Гъбата		жълта.

Тебеширът	е	бял.
Подът		дървен.
Чинът		удобен.
Таванът		висок.

- Чия е тази стая? Чия е тази класна стая? Стаята е наша/ваша/тяхна.

На кого/чия е тази маса? Масата е на учителя.

На кого чий е този чин? Този чин е мой. Чинът е мой. Това е моят чин.

Чия	е	класната		стая?
На кого		тази	класна	
			голяма	
			маса?	
Чий	е	този	чин?	
На кого			тебешир?	
Чия	е	тази	маса?	
На кого			масата?	

Тази	стая	е	наша.
			тяхна.
	маса		на учителя.
	чинът		мой.
Този	тебешир		наш.
Тази	маса		на учителята.
	Масата		нейна.

- Къде е класната ви стая?
 Къде е дъската? Къде е масата на учителя? Къде са картините?
 Какво има/е там? Какво има/е тук? Какво няма тук/там?

Къде	е	стаята?	Стаята	е	на втори етаж.	На трети етаж.
		дъската?	Дъската		на стената.	Зад учителската маса.
		вратата?	Вратата		там.	Пред чиновете.
		масата?	Тя		отляво.	От лявата страна.
	са	прозорците?	Те са	на	тук.	До дъската.
		шкафовете?			отдясно.	От дясната страна.
		картините?			зад чиновете.	Зад чиновете.
					на стената.	На стената.

Какво	е има	там?	Там	има няма	изтривалка.
		тук?	Тук		тебешир.
		в ъгъла?	В ъгъла		мивка.
		на стената?	На стената		дъска.
		по стените?	По стените		картини.
		на тавана?	На тавана		полилеи.
		зад чиновете?	Зад чиновете		шкафове.
		пред чиновете?	Пред чиновете		маса.

3. УЧЕБНИТЕ МИ ВЕЩИ

- Какво е това? Това са учебните ми вещи.

Това	е	лепило.	Това	е	молив.	Това	са	цветни моливи.
		гума.			тетрадка.			тетрадки.
		четка.			книжка.			книжки.
		ножичка.			острилка.			острилки.
		блокче.			кутия за моливи.			водни бои.
		линия.			чантата.			химикали.

- Чии са тези учебни вещи? Мои са. На кого са тези учебни вещи? На брат ми.

Това	са	учебните	ми	вещи.	Мои	са.	Тези	учебни	вещи	са	мои.
			ти		Твои						твои.
			му		Негови						негови.
			й		Нейни						нейни.
			ни		Наши						наши.
			ви		Ваши						ваши.
			им		Техни						техни.

- Подай ми/му/й/ни/им моливите.
 Какво имаш/носиш в чантата си?
 Моля, сложи/постави в чантата си Моля, извади от чантата си
 Моля ти се, Моля ви/Ви се,

Моля ти се,	дай подай покажи	ми	този	молив.
		му	тази	гума.
		й		линия.
		ни	това	блокче.
		ви		лепило.
		им	тези	четки.

Моля ти се,	дай подай покажи	ми	моливите.
		му	гумата.
		й	линията.
		ни	блокчето.
		ви	лепилото.
		им	четките.

Какво	имаш	в	чантата си?
	носиш		
	имате		
	носите		

Какво	той	има	в	чантата си?
	тя	носи		
	те	имат		
		носят		

Моля ти се,	извади	от	чантата си	два	учебника.
	сложи	в		две	тетрадки.
	постави				блокчета.
Моля ви се,	извадете	от	чантите си	три	молива.
	сложете	в		четири	четки.
	поставете				пет

- Вземи/вземете два учебника. И двата са нови.
Дай/дайте ми тези две книжки. И двете са интересни.
Подай ми тези три четки. И трите са мои.

Имаш	две	тетрадки. блокчета.
	два	молива.
	пет	
	три	химикалки.

Дай	ми	една	тетрадка.
	му	едната.	
	й	един	молив.
	ни	два	молива.
	им	две	химикалки.

Постави	тези	два	молива.
Поставете			
Вземи	тези	две	листчета.
Вземете			

И двата	са	твои.
		ваши.
И двете	са	за тебе.
		за вас.

- Какво си сложил/поставил в чантата?
Извадил ли си от чантата книжките? Извадил съм книжките от чантата.
Подредили ли сте чантите си? Подредили сме ги.

Извадил	ли	си	книжките	от	чантата	си?
Извадили		сте			чантите	
Сложил		си		на	масичката	
Сложили		сте			чиновете	

Тема IV. ГОДИШНИ ВРЕМЕНА

- Кое годишно време е сега? Кой сезон настъпва?

Кой	сезон	настъпва?
		е сега?
Кое	годишно време	настъпи?

Кой	сезон	по най	обичаш?
			харесваш?
Кое	годишно време		обичате?
			харесвате?

Сега	е	есен.
		зима.
		пролет.
		лято.

Настъпва Настъпи Дойде	есента.
	зимата.
	пролетта.
	лято.

Есен	е.
Зима	
Пролет	
Лято	

Есента	идва.
Зимата	настъпва.
Пролетта	настъпи.
Лятото	дойде.

Какво	е	времето	днес?
	беше		вчера?
			завчера?
			позавчера?
			утре?
	ще бъде		вдругиден?

Какво	е беше ще бъде	времето	през	есента?
				зимата?
				пролетта?
				лято?
				деня?
				нощта?

1. ЕСЕН

- Кое годишно време е сега? Кой сезон настъпва? ...настъпи? ... е настъпил?

Сега е есен. Есента дойде. Есента е настъпила.

Кой	сезон	настъпва?	
Кое	годишно време	е	сега?

Сега	е	есен.
Настъпва	есента.	
Настъпи		
Дойде		

Есен	е.
Есента	настъпва.
	настъпи.
	дойде.

Сега	есен	е?	
	Есен	ли	е
	Пролет		
	Лято		
	Зима		

Да,	есен			е	сега.
Не,	сега	е	есен.		
	сега	не	е	пролет.	
				лято.	
				зима.	

Сега	не	е	ли	есен?
				пролет?
				лято?
				зима?

Да,	е		есен.
Не,	сега	не	е
			пролет.
			лято.
			зима.

Лято	или	есен	е	сега?
Есен		зима		
Зима		есен		

Есен	е	вече	,	не	е	лято.
		още	,		зима.	
	е	,	още			

- Какво е времето през есента? ... през деня/нощта? ... сутрин/вечер?

Какво беше времето сутринта? ...снощи (вчера вечерта)? ... вчера/завчера?

Какво ще бъде времето утре? ... вдругиден? ... утре сутринта?

Какво	е	времето	през	есента?
-------	---	---------	------	---------

Почна	да	вали	дъжд.
		духа	вятър.
		пада	слана.
Почнаха Започнаха	да	валят	дъждове.
		падат	мъгли.
		духат	ветрове.
		пожълтяват	листата.
		почервяват	

Какви	са	промените	в	природата?
-------	----	-----------	---	------------

Какво	е	времето	през деня?
			сутрин?
			вечер?

Топло	е.				
Хладно					
По-хладно	е,	отколкото	през	лято.	

Какво	става	с	тревата	през	есента?
			птиците		
			листата		

Тревата	става		суха.	
			жълта.	
Птиците	отлитат	в	топли	страни.
Листата	капят	от	дърветата.	

- Какво правят хората през есента?

Прибират реколтата. Обират узрелите плодове. Събират узрелите зеленчуци.

Какво	правим	през	есента?
			септември?
			октомври?
			ноември?

Прибираме			реколтата.
Обираме	различни	плодове.	
Събираме		зеленчуци.	
Берем	есенните	листа.	
		цветя.	
		грозде.	

2. ЗИМА

- Кое годишно време е сега? Кой сезон настъпва? ...настъпи? ... е настъпил?
Сега е зима. Зимата дойде. Зимата е настъпила.

Кой	сезон	настъпва?	
Кое	годишно време	е	сега?

Сега	е	зима.
	Настъпва	зимата.
	Настъпи	
	Дойде	

Зима	е.
Зимата	настъпва.
	настъпи.
	дойде.

Сега	зима	ли	е?	
	Зима		е	сега?
	Пролет			
	Лято			
	Есен			

Да,	сега	е	зима.		
	зима			е	сега.
Не,	не	е	пролет.		
			лято.		
			есен.		

Сега	не	е	ли	есен?
				пролет?
				лято?
				зима?

Да,		е		зима.
Не,	сега	не	е	пролет.
				лято.
				есен.

Лято	или	есен	е	сега?
Есен		зима		
Зима		есен		

Зима	е	вече	,	не	е	есен.
		още	,			пролет.
	е	, още				

- Какво е времето през зимата? ... през деня/нощта? ... сутрин/вечер?
Какво беше времето през есента? ...снощи (вчера вечерта)? ... вчера/завчера?
Какво ще бъде времето през пролетта? ... вдругиден? ... утре сутринта?

Какво	е	времето	през зимата.
			през деня?
			сутрин?
			вечер?

Студено	е.			
Мразовито				
Ветровито				
По-хладно	е,	отколкото	през	есента.

Какво	е	времето	през пролетта.
			през деня?
			сутрин?
			вечер?

През пролетта	времето	е	топло.
През деня			слънчево.
Сутрин			ветровито.
Вечер			хладно.

Какви	са	промените	в	природата?
-------	----	-----------	---	------------

Почна	да	вали		сняг.
		духа	силен	вятър.
Почнаха		валят		снегове.
Започнаха		падат		мъгли.
		духат	силни	ветрове.

Какво	става	със	земята	през	зимата?
		с	птиците дърветата		

Земята		е	мокра.
			черна.
Птиците	си	търсят	храна.
Дърветата		са	голи.
		стоят	

Какво	беше	времето		снощи?
				завчера?
				вчера?
	ще бъде		през	есента?
				пролетта?
				утре?
	вдругиден?			

Времето	беше ще бъде	мразовито.
		ветровито.
		студено.
		слънчево.
		мъгливо.
		топло.

- Какво правят хората през зимата?
 Какво правят децата през зимата?
 Какво правим през зимата?

Какво	правим	през	зимата?
			декември?
			януари?
			февруари?

Празнуваме	зимните		празници.	
			Коледа	
Караме			Нова година.	
Возим се			ски.	
Бием се	с	с	шейна.	
		със	снежни	топки.

3. ПРОЛЕТ

- Кое годишно време е сега? Кой сезон настъпва? ...настъпи? ... е настъпил?
 Сега е пролет. Пролетта дойде. Пролетта е настъпила. Пролетта е дошла.

Кой	сезон	настъпва?	
Кое	годишно време	е	сега?

Сега	е	пролет.
	Настъпва	пролетта.
	Настъпи	
	Дойде	

Пролет	е.
Пролетта	настъпва.
	настъпи.
	дойде.

Сега	пролет		е?	
	Пролет		е	сега?
	Лято			
	Зима			
	Есен			

Да,	сега	е	пролет.	
				пролет
Не,	не	е	лято.	
			есен.	
			зима.	

Сега	не	е	ли	есен?
				пролет?
				лято?
				зима?

Да,		е	пролет.
Не,	сега	не	лято.
			зима.
			есен.

Лято	или	есен	е	сега?
Есен		зима		
Зима		есен		

Пролет	е	вече	,	не	е	зима.
		още	,			лято.
	е	, още				

- Какво е времето през пролетта? ... през деня/нощта? ... сутрин/вечер?
 Какво беше времето през зимата? ...снощи (вчера вечерта)? ... вчера/завчера?
 Какво ще бъде времето през лятото? ... вдругиден? ... утре сутринта?
 Времето през пролетта е по-топло, отколкото през зимата.

Какво	е	времето	през пролетта.
			през деня?
			сутрин?
			вечер?

През пролетта	времето	е	топло.
През деня			слънчево.
Сутрин			ветровито.
Вечер			хладно.

Какви	са	промените	в	природата?
-------	----	-----------	---	------------

Почна	да	вали		дъждец.
		духа	топъл	вятър.
		грее		слънце.
Почнаха Започнаха		валят		дъждове.
		духат	топли	ветрове.

Какво	става	със	земята	през	зимата?
		с	тревата		
			птиците		
			дърветата		

Земята	се стопля.
Тревата	никне и расте.
Птиците	се връщат.
Дърветата	се раззеленяват.

Какво	беше	времето		снощи?
				завчера?
				вчера?
	ще бъде		през	есента?
				лялото?
				утре?

Времето	беше ще бъде	горещо.
		дъждовно.
		приятно.
		топло.
		слънчево.
		ветровито.

Какво	правим	през	пролетта?
			март?
			април?
			май?

Празнуваме	пролетните	празници.
	1-ви март.	
	3-ти март.	
	Великден.	

- Какво правят хората през пролетта?
Какво правят децата през пролетта?
Какво правим през пролетта?

Какво	правим	през	пролетта?
			март?
			април?
			май?

Празнуваме	пролетните	празници.
	1-ви март.	
	3-ти март.	
	Великден.	

Какво	правят	хората децата	през	пролетта?
				март?
				април?
				май?

Работят	в	градината.
Садят		цветя.
		зеленчуци.
Помагат	на	родителите си.

4. ЛЯТО

- Кое годишно време е сега? Кой сезон настъпва? ...настъпи? ... е настъпил?
Сега е лято. Лятото дойде. Лятото настъпи. Лятото е настъпило.

Кой	сезон	настъпва?	
		е	сега?
Кое	годишно време		

Сега	е	лято.
	Настъпва	лятото.
	Настъпи	
	Дойде	

Лято	е.
Лятото	настъпва.
	настъпи.
	дойде.

Сега	лято	ли	е?	сега?
	Лято			
	Пролет			
	Есен			
	Зима			

Да,	сега		е	лято.		
				лято	е	сега.
Не,	сега	не	е	пролет.		
				есен.		
				зима.		

Сега	не	е	ли	есен?
				пролет?
				лято?
				зима?

Да,	сега	е		лято.
Не,		не	е	пролет.
				есен.
				зима.

Лято	или	пролет	е	сега?
Есен		лято		
Зима		есен		

Лято	е	вече	,	не	е	пролет.
		още				есен.
		още				

- Какво е времето през лятото? ... през деня/нощта? ... сутрин/вечер?
 Какво беше времето през пролетта? ...снощи (вчера вечерта)? ... вчера/завчера?
 Какво ще бъде времето през есента? ... вдругиден? ... утре сутринта?
 Времето през лятото е по-топло, отколкото през пролетта.

Какво	е	времето	през лятото?
			през деня?
			сутрин?
			вечер?

През лятото	времето	е	топло.
През деня			слънчево.
Сутрин			задушно.
Вечер			горещо.

Какви	са	промените	в	природата?
-------	----	-----------	---	------------

Слънцето	силно	грее.
		пече.
		припича.
Плодовете Зеленчуците		зреят.
		узряват.

Какво	става	със	земята	през	лятото?
		с	тревата		
			птиците		

Земята	ражда.	
Тревата	пожълтява.	
	Излюпват се	птиченцата.

Какво	беше	времето		снощи?
				завчера?
				вчера?
	през		пролетта?	
			есента?	
	ще бъде			утре?

Времето	беше ще бъде	горещо.
		дъждовно.
		приятно.
		топло.
		слънчево.
		ветровито.

- Какво правят хората през лятото?
 Какво правят децата през лятото?
 Какво правим през лятото?

Какво	правим	през	лятото?
			юни?
			юли?
			август?

Ловим		риба.
Играем		футбол.
Печем се	на	слънце.
Къпем се	в	морето.

Какво	правят	хората децата	през	лятото?
				юни?
				юли?
				август?

Работят	в	градината.
Поливат		полето.
Помагат	на	зеленчуци.
		родителите си.

Тема V. РАСТЕНИЯ

1. ЗЕЛЕНЧУЦИ

- Как се казва този зеленчук? Как се казват тези зеленчуци?
 Какъв е по цвят? Какви са по цвят?
 Обичаш ли ...? Да, обичам. Не, не обичам.

Как	се казва	този	зеленчук?
		зеленчукът?	

Как	се казват	тези	зеленчуци?
		зеленчуците?	

		Казва	се	чушка.
Този	зеленчук	се	казва	домат.
				патладжан.
				краставица.
				картоф.
				морков.
	Зеленчукът			

		Казват	се	репи.
Тези	зеленчуци	се	казват	зелки.
				тиквички.
				моркови.
				тикви.
	Зеленчуците			

Обичаш	ли	домати?
		чушки?
		краставици?
		тиквички?
		дини?
		репички?
		картофи?
		моркови?
		пъпешки?

Обичам				пресни	зеленчуци.
				печени	
				пържени	
Да,	много	обичам		дини.	
				пъпешки.	
	обичам			чушки.	
				домати.	
Не,	не		обичам		тиквички.
					репечки.

4. ПЛОДОВЕ

► Как се казва този плод? Как се казват тези плодове?

Какъв е по цвят? Какви са по цвят?

Обичаш ли ...? Да, обичам. Не, не обичам.

Как	се казва	този	плод?
		плодът?	

Как	се казват	тези	плодове?
		плодовете?	

		Казва	се	ябълка.
Този	плод	се	казва	круша.
				дюля.
				слива.
				вишня.
				череша.
	Плодът			

		Казват	се	ябълки.
Тези	плодове	се	казват	круши.
				дюли.
				вишни.
				кайсии.
				праскови.
				черешки.
	Плодовете			

Обичаш	ли	плодове?
		сливи?
		черешки?
		вишни?
		дюли?
		ябълки?
		портокали?
		мандарини?
		ананаси?

		Обичам	пресни	плодове.
Да,	много	обичам		сливи.
				черешки.
				вишни.
		обичам		дюли.
				ябълки.
				портокали.
Не,	не	обичам		мандарини.
				ананаси.

Предложените варианти моделирана реч показват как трябва да се подготвя лексическата разработка по всяка учебна тема. Отборът на речевите модели зависи от обективните фактори, преди всичко – от особеностите на говора.

ВАРИАНТИ ДИАЛОЗИ

Тема I. АЗ. МОЕТО СЕМЕЙСТВО. МОЯТ ДОМ. НАШИЯТ ДВОР

1. ЗАПОЗНАВАНЕ

► – Хайде да се запознаем! Аз се казвам Наташа. – А ти как се казваш? – Аз се казвам Сашо.	► – Аз съм ученик. – А той какъв е? – И той е ученик. Първокласник е.
► – Искаш ли да се запознаем? Аз се казвам Стоян. А ти как се казваш? – Казвам се Тошко.	► – Каква си? – Първокласничка съм. А ти какъв си? – И аз съм първокласник.
► – Как се казваш? – Светла. А ти? – И аз се казвам Светла.	► – Аз съм ученик. А ти какъв си? – Аз съм също ученик.
► – Аз се казвам Стефчо. А ти как се казваш? – Аз се казвам Васил. – А той как се казва? – Той се казва Гошко.	► – Първокласнички сме. А ти какъв си? – И аз съм първокласник. – А тя и той какви са? – И те са първокласници.
► – Как се казва тя? – Казва се Милена. – А той как се казва? – Той се казва Васко.	► – Ние сме първокласнички. А вие какви сте? – И ние сме ученички. Първокласнички сме. – А те какви са? – И те са ученици.

2. МОЕТО СЕМЕЙСТВО

► – Това са мама и татко. – А тези деца? Кои са те? – Това са кака и батко.	► – Как се казва майка ти? – Казва се Мария. А твоята майка как се казва? – Тя се казва Иванка.
► – Имаш ли братче или сестриче? – Имам и братче, и сестриче. Аз съм батко. – И аз съм батко.	► – Как се казва дядо ти? – Тодор. А твоят дядо как се казва? – Казва се Георги.
► – Какво прави семейството? – Приготвя се за вечеря. – Какво прави майката? – Разлива ядене в чинии и реже хляб.	► – Как се казваш? – Казвам се Митко. А ти как се казваш? – Аз се казвам Сашо. А брат ти как се казва? – Той се казва Гошо.
► – Имаш ли баба и дядо? – Имам баба, но нямам дядо. – Аз имам и баба, и дядо. Казват се Мария и Ангел. – Обичаш ли баба и дядо си? – Много обичам.	► – Как се казва по-малкият ти брат? – Казва се Стоянчо. – А моят се казва Тодор. – Той е малък още. Как му викат? – Тошко.
► – Имаш ли братя и сестри? – Имам две сестри. А ти имаш ли? – Аз нямам нито брат, нито сестра.	► – Кака ми е много добра. – А каката на Васко добра ли е? – Не обичам сестра му. Тя не е добра.
► – Баща ми гледа телевизия. – А дядо ти? – И той обича да гледа телевизия. – Аз не гледам. Аз обичам да чета книги.	► – Помагаш ли на мама? – Да, помагам. Подреждам масата, режа и нося хляб. – А сестра ти какво прави? – Тя носи чиниите.

3. МОЯТ/НАШИЯТ ДОМ

► – Кой живее тук? – Ние живеем: майка ми, татко ми, братчетата ми.	► – Кой живее там? – Там живеят баба ми и чичо ми.
► – Къде живееш? – Тук. Това е нашата къща. А вашата къща къде е? – Нашата къща е ей там.	► – Коя е вашата къща? – Нашата къща е там, зад ъгъла. – Имате хубава къща.
► – Къде живеете? – Ето в тази къща. А вие? – Ей там е нашата къща. Ние живеем там.	► – Къщата на дядо ти е голяма. – И вашата не е малка. – Да, нашата също е голяма.

► – Имате ли антре? – Да, имаме. То не е много голямо. – Удобно ли е? – Много удобно.	► – Къде живее Митко? – В съседната къща. – А Ирина? – На съседната улица.
► – Какво има в стаята ти? – Легло и бюро. А в твоята стая какво има? – Диван, бюро и шкаф за дрехи.	► – В твоята стая има ли телевизор? – Не, няма. В гостната стая има и радио, и телевизор. – А в моята стая има малък телевизор.
► – В къщата ви има ли кухня и баня? – Да, има. – Големи ли са? – Не, не са големи.	► – Къде гледате телевизия? – В гостната стая. – Къде слушате радио? – В спалнята на родителите ми има радио. В моята няма.

4. МОЯТ/НАШИЯТ ДВОР

► – Имате ли двор? – Да, имаме. – Играеш ли на двора? – Да, най-често.	► – Какви овощни дървета имате във вашия двор? – Ябълки, круши. А вие? – Ние имаме череша. – А ние нямаме.
► – Кой се грижи за вашия двор? – Мама и татко. – А ти не помагаш ли? – Помагам. Поливам цветя.	► – Кой се грижи за вашия двор? – Дядо и баба. – Кой им помага? – Аз и сестра ми метем двора.
► – Имате ли цветя в двора? – Имам много цветя. – Кой ги полива? – Братята ми ги поливат.	► – Имате ли зеленчукова градина? – Да, имаме. – Кой плев зеленчуците? – Аз и кака ми ги плевим.
► – Имате ли люлка в двора? – Не, нямаме. А вие? – Ние имаме.	► – Имате ли бостан? – Да, имаме. Обичам дини. А ти? – Аз обичам пъпеши.
► – Подреден ли е вашият двор? – Не, не е подреден. А вашият? – Нашият е чист и подреден.	► – Дворът на Митко е подреден. – Кой го подрежда? – Митко го мете и подрежда.

Тема II. МОИТЕ / НАШИТЕ ИГРАЧКИ

1. МОИТЕ ИГРАЧКИ

► – Много харесвам барабанчето. – И аз го харесвам. Дай ми го. – Заповядай барабанчето!	► – Дай ми лопатката и кофичката. – Защо? – Много ги харесвам.
► – Искаш ли червеното влакче? – Не, не искам. Дай ми зеленото. – Добре, заповядай!	► – Остави зайчето. Дай ми мече. – Кое мече? – Ето това. Кафявото.
► – Моля ти се, дай ми синята топка. – Заповядай топката. Харесваш ли я? – Много я харесвам.	► – Моля ви се, дайте ни вашите балони. – Заповядайте балоните ни! Харесвате ли ги? – Много ги харесваме.
► – Кой играе с голямата кукла? – Сестричето ми. – Аз също искам да играя с тази кукла. – Вземи моята. Също е голяма.	► – С какво играеш? – Със синьото камионче. – И аз обичам да играя с това камионче. Дай ми го. – Заповядай!
► – Това зайче ли е или мече? – Не е зайче, мече е. Ето това е зайче. – Не, това не е зайче. Това е мишленце.	► – Имаш ли синьо балонче? – Не, нямам. Имам зелено и червено. – Аз също нямам. Имам само жълти балончета.
► – Искаш ли да играем с кукли? – Не обичам да играя с кукли. – Кои играчки харесваш? – Харесвам колички и камиончета.	► – Митко, дай ми камиончето. – Заповядай! – Това камионче ли е или лека кола? – Не е камионче. Лека кола е.

► – На кого са тези кукли? – На Милена. Много ги харесва. – И аз ги харесвам. Много са хубави.	► – На кого са тези кубчета? – Мои са. А това влакче твое ли е? Не е ли твое? – Не е мое. На Славчо е.
--	--

Тема III. НА УЧИЛИЩЕ

1. НАШЕТО УЧИЛИЩЕ

► – Какво е това? – Това е нашето училище. – Какво правите в училище? – Учим.	► – Чие е това училище? – Наше е. – Харесвате ли училището ви? – Много го харесваме.
► – Ти ученик ли си? – Да, ученик съм. А ти какъв си? – И аз съм ученик.	► – Те ученици ли са? – Да, те са ученици. А вие? – И ние сме ученици.
► – В кой клас учиш? – В първи клас. А ти в кой клас учиш? – Аз също уча в първи клас.	► – В кой клас учите? – Във втори клас. А вие? – Ние сме първокласници.
► – Това момче от кой клас е? – От втори. – А момчетата? – Не знаеш ли? Те още не са ученици.	► – Тези момичета какви са? – Те са първокласници. – А онези? – Второкласници са.
► – Тези момичета и момчета в кой клас учат? – Момчетата са първокласници, а момчетата са от втори клас.	► – Аз съм първокласник. А вие какви сте? – Ние сме второкласници. Учим във втори клас. – Сестра ми също е второкласничка.

2. НАШАТА КЛАСНА СТАЯ

► – Тази класна стая ваша ли е? – Да, наша е. Харесва ли ти? – Нашата класна стая е по-хубава. – Защо? – Тя е по-голяма и по-светла.	► – Имате ли класна стая? – Разбира се! – Какво има там? – Има всичко необходимо: черна дъска, маси, столове и полици за книги.
► – Какво има в класната ви стая? – Има чинове, черна дъска и шкафове. – Какво е окачено по стените? – Нашите рисунки.	► – Кой се учи в тази класна стая? – Второкласниците. – Какво правят в нея? – Четат, пишат, рисуват, броят.
► – Как почиствате стаята? – Имаме метла и лопатка. Дежурните метат стаята. – Как проветрявате стаята? – Отваряме прозорчетата.	► – Имате ли черна дъска. – Да. Имаме и тебешир. – Какъв е по цвят? – Бял е, обаче имаме и цветни тебеширчета.
► – Колко са шкафове във вашата класна стая? – Много са. – Какво има в тях? – Книжки с много интересни картинки. Обичам да ги разглеждам.	► – Четете ли в час по български? – Още не. – Кой ви чете книжките? – Нашата учителка ни чете. А ние слушаме, после преразказваме почутото.
► – На кой чин седиш? – На онзи, първия, до прозореца. – С кого седиш? – С едно другарче. Казва се Митко.	► – Кой се учи заедно с тебе? – Сестра ми Светла и братовчедът ми Мишо. – Добри ученици ли сте? – Учителката казва, че сме добри ученици.
► – Сестра ти ученичка ли е? – Не, не е ученичка. Малка е още. – А ти ученик ли си? – Аз и брат ми учим в първи клас. А ти? – И аз съм първокласник.	► – В кой клас учиш? – Във втори. – А братята ти в кой клас учат? – По-големият ми брат учи в трети клас, по-малкият – в първи.

3. МОИТЕ УЧЕБНИ ВЕЩИ

► – Моля ви се, дай ми ножичка! – Но аз нямам ножичка. – А Митко има ли? – И той няма.	► – Имаш ли гумичка? – Да, имам. – Моля, дай ми я. – Заповядай гумичката.
---	--

► – Чия е зелената чанта? – Чантата е моя. – Тя не е твоя. Мисля, че това е чантата на Сашо. – Чантата на Сашо е кафява.	► – Каква е твоята чанта? – Зелена е. – Тази чанта не е ли твоя? – Да, моя е. Благодаря!
► – Моята чанта е синя. А твоята каква е по цвят? – Моята е черна. – Харесвам черните чанти. – Аз предпочитам зелените.	► – Моят чин е много удобен. – Моят ми е малък. – Седни на друг чин. – Всички са заети.
► – Моята масичка е нова. – В нашата класна стая почти всички маси са нови. – Твоята не е нова. – Обаче е по-голяма от твоята.	► – Имаш ли зелен молив? – Нямам цветни моливи. – А Красимир има ли? – Той също няма. Рисува с водни бои.
► – Какво е това? – Това е тетрадката ми. – Твоята тетрадка е на чина. А тази чия е? – Не е ли на Стефчо?	► – Подредил ли си чантата? – Още не съм подредил. – Кога ще я подреждаш? – Утре сутринта ще я подреда.
► – Подредил ли си чантата си? – Подредил съм я. – Какво си сложил в нея? – Тетрадките си, флумастерите и химикалката.	► – Взела ли си бележника? – Да. Взела съм го. – А боичките сложила ли си? – Не, утре няма да рисуваме, затова не ги вземам.

Тема IV. ГОДИШНИ ВРЕМЕНА

1. ЕСЕН

► – Обичаш ли есента? – Много обичам, особено ранната. – Защо? През лятото е по-хубаво! – През лятото е горещо.	► – Мамо, излизам. Какво да облека? – Есента дойде. И днес пак вали. Обуй гумените си ботушки. – Ще си обуя ботинките.
► – Късна или ранна есен е нарисувана на тази картина? – Ранна есен. – По какво позна? – Листата още не капят.	► – Късна или ранна есен е нарисувана на тази картина? – Късна есен. – По какво позна? – Дърветата са голи. Земята е черна и мокра. Има мъгла.
► – Във вашата градина има ли цветя? – Не, вече няма. Сланата ги попари. – И ние вече нямаме.	► – Падна слана. – Ще попари цветята. Жал ме е. – И мене ме е жал. Толкова са хубави.
► – Мамо, защо толкова често вали дъжд. – Защото е есен. – Вземи си чадъра. – А ти да не забравиш да си обуеш гумените обувки.	► – Татко, защо няма щъркели? – Защото отлетяха в топлите страни. – Не могат ли да зимуват тук? – Ще дойде зимата. Няма да могат да си намират храна.
► – Пак вали дъжд. – Вземи си чадъра и се облечи топло. – Защо? – Дъждът е есенен. Студен е.	► – Бабо, какво е времето днес? – Хладно и ветровито. – Какво да си облека? – Облечи си якето. Ще го съблечеш, ако стане топло.
► – Облечи си пуловерчето. – Но защо? Времето е слънчево и топло. – Вече е есен. Вечерта ще бъде хладно.	► – Облечи си якето и си обуя ботушките. – По радиото казаха, че днес ще бъде топло. – През деня. Сега е хладно.

2. ЗИМА

► – Ето я, зимата! – Да. Виж как е побеляла земята. – И градината е бяла. Всеки ден вали сняг. – Хайде да отидем на разходка.	► – Виж колко е красива градината! – Цялата е бяла. Храстите почти не се виждат. – Миналата година нямаше толкова преспи. – Дядо Коледа е донесъл много сняг.
► – Честита Коледа! – И на тебе. Ще сурвакаш ли? – Да, майка ми уши шарена торбичка. – Тогава ще се видим довечера.	► – Хайде да отидем на баирчето! – Какво ще правим там? – Ще се возим с шейна. – Не искам. Ще остана въкъси. Навън е много студено.

► – Пак вали сняг. Всичко е бяло наоколо. – Не ти ли харесва? – Не обичам зимата. Лятото ми харесва повече. – Защо? – Защото през лятото е по-топло.	► – През лятото е по-топло, отколкото през зимата. – Това е закон на природата. – Не обичаш ли лятото? – Обичам, но зимата я обичам повече. – Защото обичаш да караш ски, нали?
► – Честита Нова година! Желая Ви всичко най-хубаво! – Благодаря! И аз ти желая много здраве и щастие! – Поздрави от мене и родителите си. – Елате довечера на гости у нас!	► – Имаш ли сурвачка? – Имам. Майка ми я направи. – С какво е украсена? – Със сърма и пуканки.
► – Къде отиваш? – В училището. – Защо? – Там ще има новогодишно представление.	► – Днес ще дойде Дядо Мраз! – Защо се радваш толкова? – Обичам Новата година! – Защото ще получиш много подаръци, нали?
► – Колко е студено днес! – Да, мразовито е. – Предпочитам да вали сняг, отколкото да вали дъжд. – По-добре да не вали нито сняг, нито дъжд.	► – Всяка сутрин има поледица. – И сега е много хлъзгаво. – Върви предпазливо. – Когато пътят е покрит с лед, винаги внимавам.
► – Виж ти! Заваля сняг. – Колко е хубав. Той е пухкав и мек. – Надявам се, че времето няма да омекне. – Да, иначе ще бъде хлъзгаво.	► – Снегът започва да се топи. – Виж, от покривите се увисват ледени висулки. – Да, скоро ще дойде пролетта. – Няма да дойде скоро. Нощите са много студени.

3. ПРОЛЕТ

► – Днес времето ще бъде слънчево. – Искаш ли да отидем в парка? – Вчера нали бяхме там? – Хайде да отидем пак!	► – Обичам пролетта. – И аз обичам. – Виж, дърветата се раззеленяват. – И ветрецът е топъл.
► – Колко силно ухае на акация и люляк! – Пролетта е към края си. – Скоро ще дойде лятото.	► – Вчера беше хладно, а днес е много топло. – През деня е много топло, но сутрин и вечер е студено още.
► – Не обичаш ли зимата? – Предпочитам пролетта. Защото през пролетта е по-топло. Слънцето стопля земята. – Да, през зимата слънцето грее, но не стопля.	► – През зимата духат силни студени ветрове. – Скоро ще дойде пролетта. – Да, през деня слънцето вече грее по-ярко. – И ветровете са по-топли. Чакам да дойде пролетта.
► – Времето все още е променливо. – Да, през деня е топло, а вечер е хладно. – Трябва да почакаме още малко. – Да, скоро ще дойде пролетта.	► – Какво прави вчера? – Заедно с майка си усуквах мартеници. – Много ли направихте? – За всички роднини и приятели. И за тебе има.
► – Обичаш ли пролетните празници? – Много ги обичам. – Кой празник най-обичаш? – Най-обичам Великден.	► – Какво прави вчера? – Заедно с баба ми и сестричето боядисвахме яйца. – Какви са по цвят? – Всякакви. Първото е борак.
► – Къде е баба ти? – Нали утре е Великден? Тя е в църквата. – Какво прави там? – Взе великденската кошница. Сигурно ще свети яйцата и козунаците.	► – Колко е красива великденската ти кошница! – Баба ми я нареди. Пешкирът е изтъкан още от прабаба ми. – Кой е изпекъл козунаците? – Баба ми ги изпече. Винаги ги пече. Това е традиция.
► – Кой ни е подарил буквите? – Братята Кирил и Методий. – Кога е Денят на Кирил и Методий? – На 24-ти май.	► – Утре в училището е „Празник на буквите”. – Ще участваш ли в концерта? – Разбира се. Ще рецитирам стихотворение. – А ние ще пеем „Върви, народе възродени”.

4. ЛЯТО

► – Скоро ще дойде лятото. – Да, времето е много топло. – Горещо е, не е топло. Много лошо понасям жегата.	► – Пролетта си отива. – Нека си отива. Обичам лятото. – Аз предпочитам пролетта.
► – Лятото дойде. Слънцето пече. – Сигурно ще вали. Облаците са много тъмни. – Нека да вали, да се напоява земята. – Да не забравиш чадъра.	► – Какво прави вчера? – Карах колело, играх футбол. – И аз карах колело. Бяхме в парка. – Хайде да отидем там утре заедно.
► – Какво обичаш да правиш през лятото? – Обичам да се пека на слънце. – Пък аз обичам да се къпя в морето.	► – Какво ще правиш през лятото? – Ще помагам на мама и татко в градината. Ще плевя лехите, ще ги поливам.
► – Какво ще правиш утре? – Ще обирам черешите. – Кога ще се видим? – Утре вечерта. Ще дойдеш ли? – Ще дойда.	► – Обичаш ли лятото? – Много го обичам. – Защо? – Защото времето е топло. – И аз обичам, защото имаме много дълга ваканция.
► – Утре ще отидем ли да на риба? – Аз няма да отида. Зает съм. – Какво ще правиш? – Ще поливам царевицата.	► – Хайде да отидем в полето. – Защо? – Да берем полски цветя. – Не мога да ги късам. Трябва да пазим природата.
► – Тази година ще ходите ли на морето? – Не, няма да се получи. А вие? – И ние няма да ходим.	► – Ухае на акация. – Да, миризмата ѝ е силна. – Приятна е. На мене много ми харесва.

Тема V. ПЛОДОВЕ И ЗЕЛЕНЧУЦИ

1. ЗЕЛЕНЧУЦИ

► – Вие садите ли зеленчуци? – Да, садим домати и чушки. – А краставици и картофи? – Не ги садим. Купуваме ги от магазина.	► – Какво искаш за закуска? – Сирене и домати. – Ето ти сиренето. Ето ти и домати. – Доматите не са измити. Измий ги, моля.
► – Къде са краставиците? – В хладилника. – Искam две краставици. – Имам само една. Трябва да купим.	► – Къде са домати? – На масата. Колко домата искаш? – Два домата. Подай ми, моля! – Не мога. Ръцете ми са мръсни.
► – Направи салата, моля. – От какво? – От чушки и домати. – Искаш ли салата от печени чушки? – Да. Полей ги с олио и оцет. – Няма да поливам с оцет.	► – Обичаш ли краставици. – Да, обичам. – Белени ли ги ядеш? – Всякакви. – За салата белиш ли ги? – Да. Сестра ми не обича небелени краставици.
► – Ядеш ли моркови? – Хрускam ги като зайче. – А аз ги трия на ренде. – Защо? – Не мога да ги хрускam. А варените моркови не ми харесват.	► – Обичаш ли зеленчуци? – Да, обичам. Често ги ям. – Всеки ден ли ги ядеш? – Да, ям ги всеки ден. – Салати ли правиш? – Не, не обичам салати.

2. ПЛОДОВЕ

► – Днес ще имаме гости. – С какво ще ги черпиш? – Ще ги почерпя с ябълки и круши. – Да, тази година имаме хубави ябълки и круши.	► – Това череша ли са, или вишни? – Вишни са. Заповядай! – Благодаря. Кисели са. – Сигурно предпочиташ череша.
► – Ял ли си цариградско грозде? – Какво е това? – Не знаеш ли? Майка ти прави от него „изумрудено“ сладко.	► – Какви са тези ягоди? – Черните се казват касис. – А червените как се казват? – Френско грозде.

► – Кои плодове зреят през лятото? – През лятото зреят вишни, череши, кайсии и праскови. – А кои плодове узряват в края на лятото? – Ябълки, круши и сливи.	► – Колко обичам дини и пъпеши! – И аз ги обичам много. – Имате ли бостан? – Разбира се. Поливам го всяка вечер.
► – Това са ягоди и малини. – А тези зелени ягоди как се казват? – Това е цариградско грозде. – Кисели или сладки са?	► – Обичаш ли праскови? – Обичам ги, но предпочитам кайсии. – Защо? – Те са нежни и мекички.
► – Защо отиваш в училището? Нали сте във ваканция? – Ще работим в училищната градина. – Какво ще правите? – Ще плевим зеленчуковите лехи.	► – Вчера отиде ли в училището? – Да, отидох. Дойдоха всички мои съученици. – Какво правихте там? – Почиствахме двора и поливахме цветя.
► – Хайде да отидем на разходка! – Не мога. Обещах на баба си да поля лехите. – Дай да ти помогна! Заедно ще направим всичко по-бързо и ще отидем в парка.	► – Хайде да отидем на разходка! – Не мога. Болна съм. – Какво ти е? – Вчера излядох два сладоледа и ме заболя гърлото.

Предложените диалогични текстове учителят може да използва като основа за съставяне на диалозите по други теми. Съдържанието им трябва да се коригира в зависимост от особеностите на говора.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5

ДИДАКТИЧНИ ИГРИ

Игра № 1. ПОЗНАЙ ПРЕДМЕТА

Дидактични материали: кутия, различни картинки с изображения на предмети.

Описание на играта:

Водещият изважда от кутията картинка, без да я показва на останалите ученици. Разглежда я и формулира коментари, които могат да помогнат на околните да познаят какво е изобразено на картинката. Озвучава един по един коментарите си, докато някой от учениците назове изобразения предмет. Тъкмо този ученик ще стане водещ и ще продължи играта.

Например, водещият ученик казва: „На картинката е изобразена една учебна вещ. Без нея не може да се направи апликация.” Съучениците предполагат, че това е цветна хартия или лепило. Водещият продължава: „Без нея не може да се реже хартия за апликацията”. Един ученик отгатва, че това е ножичка, и става водещ на играта.

Игра № 2. НАШИЯТ ТЕАТЪР

Дидактични материали: сюжетна картина или серия сюжетни картини.

Описание на играта:

а) учителят показва сюжетна картина или закачената на дъската серия картини;
б) учителят показва само първата картина от серията. Учениците изиграват съдържанието на дадената картина и следващия момент на сюжета. Всяка следваща картина се показва (за сравнение и проверка), след като учениците изиграват съдържанието ѝ. Останалите ученици оценяват и допълват пропуснатото от „актьорите”.

Тази игра може да се използва за инсцениране на познатите приказки. Например инсцениране на приказката „Дядо и рипа”. Подготвителната работа се провежда по време на аудиране на текста, задаване въпроси и отговори по серия картини, след пее на песента (Ран Босилек) и т. н.

Забележка: ако учениците са повече, отколкото броят на героите, може да се разделят на няколко отбора.

След инсценирането може да се предложи на учениците да нарисуват някой момент от представлението, който им е харесал. След това от рисунките може да се направи изложба, докато се изучава темата.

Игра № 3. ПОЗНАЙ ПРИКАЗКАТА, ЛИТЕРАТУРНОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ (СЮЖЕТА, ГЕРОЯ)

Дидактични материали: сюжетна картина или серия картини от позната приказка или литературна творба.

Описание на играта:

1. Показва се картина. Учениците трябва да познаят от кое литературно произведение е картината и да разкажат какво е станало по-нататък.

2. Учениците може да се разделят на няколко отбора. За всеки отбор се предлага по една картина от различни приказки или литературни произведения. Учебната задача е същата. После се определя отбор-победителят.

Игра № 4. КЪДЕ СМЕ БИЛИ, НЯМА ДА КАЖЕМ, А ЩЕ ПОКАЖЕМ

Дидактични материали: спомагателни предмети.

Описание на играта:

В играта участват всички ученици. Учителят показва къде е бил (например, в училищния стол). Учениците, наблюдавайки движенията му, разказват какво се е случило.

Ако в класа има ученик (или ученици), отличаващ се с развито въображение, учителят може да му предложи да води.

Игра № 5. ПРОДЪЛЖИ!

Дидактични материали: тематични картинки.

Описание на играта:

В рамките на дадената тема лексиката може да се повтаря чрез играта. Например при изучаване на темата „Храна и напитки“ учителят предлага на учениците да си спомнят съответните думи, свързани със закуска и хранителни продукти и предмети, които са необходими за сервирането ѝ. Учениците работят във верижка. Първият назовава някакъв предмет, например, маса, вторият продължава, като повтаря първата дума и назовава чиния, чаша или нещо друго. Третият повтаря първите две думи и добавя нова дума. Всеки следващ участник повтаря три предходни думи и добавя нова дума. От играта излизат тези, които не могат да изброят казаното преди или да прибавят подходяща дума. Побеждава този, който не е сгрешил нито веднъж.

Тематичните картинки могат да се използват, ако учениците още не са усвоили дадената лексико-тематична група.

Игра № 6. ГРЕШКИ НА ХУДОЖНИКА

Дидактични материали: картинки с тематични изображения, обаче с грешки на художника.

Описание на играта:

Учениците работят на групи (по 4-6 души). Задачата е час по-скоро да се открият грешките. Печели отборът, който действа по-бързо и открива всичките грешки, допуснати от художника.

Игра № 7. ПОДРЕДИ КАРТИНКИТЕ

Дидактични материали: няколко картинки, които последователно разказват за някакво събитие или събития, отразява сюжета на приказката или литературна творба.

Описание на играта:

1. Учениците трябва да подредят разбърканите картини. Например при изучаването на тема „Дневен режим“ картинките трябва да отобразяват различни действия на ученика през целия ден – от събуждане до лягане. Учениците подреждат картинките, отчитайки последователността на действията. След това учителят може да предложи на учениците да разкажат по подредените картинки за дневния режим на героя.

2. Учителят може да разпита учениците как прекарват работния си ден, почивния си ден и т. н.

3. Учителят може да извика двойка ученици, която пред всички представят диалог за дневния си режим. После учителят избира двама ученици, на които предлага да разкажат за дневния режим на един от участниците в диалога.

Игра № 8. С КАКВО СЕ ОБЛИЧАМЕ?

Дидактични материали: пликчетата с картинки, изобразяващи различни дрехи; блоков лист, разделен на няколко части; летило, цветни моливи или флоумастери.

Описание на играта:

Тази игра е ограничена тематично, но може да има няколко варианта. Във всички варианти обаче по-добре учителят да е водещ. В края на учебната година тези задължения могат да поемат силните ученици.

Вариант 1. Диференциране на мъжко, дамско и детско облекло. Във всяка част контурно се рисуват фигурите на мъж, жена, момиче, момче. Учителят една по една показва или закачва на дъската картина, изобразяваща някоя дреха. Учениците я рисуват в съответната част на своите блокови листове.

Вариант 2. Учителят имитира поведението на мръзнец човек и казва: „Зимата дойде. Какво трябва да се облече днес?“ Децата избират от пликчетата си съответни картинки и ги залепват в листа си.

Вариант 3. Учителят извиква един ученик и му предлага да покаже кой има пуловерче (жилетка, блузка и т. н.).

Вариант 4. До дъската се извиква момиче или момче. Учителят предлага на останалите ученици да опишат как е облечено детето. Всеки ученик назовава по един предмет на облеклото. Всеки предмет се назовава само веднъж. След като се изкажат всички желаещи, самото дете трябва да разкаже как е облечено.

Вариант 5. Учителят описва облеклото на едно от присъстващите деца. Учениците се стараят да определят за кого става дума.

Вариант 6. Учителят показва картини с грешки на художника (мъж с дамска шапка на главата, жена с мъжка шапка с периферия и под.). Учителят пита: „Какво е сбъркал този мъж? Какво е сбъркала тази жена?“. Учениците обясняват.

Игра № 9. КАКВО ОБУВАМЕ?

Дидактични материали: картинки, изобразяващи различни видове обувки.

Описание на играта:

Тази игра прилича на *Игра № 8*. Методиката на тази многовариантна игра е същата. Обаче се говори не за облекло, а за обувки.

Игра № 10. ХАЙДЕ ДА СЕРВИРАМЕ МАСА!

Дидактични материали: картинки с изображения на различни яденета, плодове, зеленчуци, столови прибори, съдове, четири маси (закуска, обяд, вечеря, празнична трапеза).

Описание на играта:

Учениците се делят на четири отбора. Всеки отбор си избира по една маса. След това с помощта на картинките „сервира“ масата си. Преди да сложат картинката на масата, казват как се нарича предметът. На края най-силният ученик в отбора разказва за цялата маса. Учителят и другите отбори могат да задават допълнителни въпроси.

СЪДЪРЖАНИЕ

Първи септември	5
Запознаване	6-7
Нашето семейство	8-9
Нашето жилище	10-11
Нашият двор	12-13
Моите играчки	14-15
Цветове	16-17
Нашето училище	18-19
Класната ни стая	20-21
Учебните ми вещи	22-23
Хайде да броим до 5!	24-25
Годишни времена. Месеци	26-27
Плодове	28-29
Зеленчуци	30-31
Есента дойде	32-33
Части на човешкото тяло	34-35
Лична хигиена	36-37
Хайде да броим до 10!	38-39
Денонощие. Дни на седмицата	40-41
Дневният ми режим	42-43
Облекло	44-45
Обувки	46-47
Зима	48-49
Коледа. Нова година	50-51
Зимни забави	52-53
Хайде да броим до 15!	54-55
Растения	56-57
Домашни животни	58-59
Домашни птици	60-61
Диви животни	62-63
Диви птици	64-65
Пролет	66-67
Честита Баба Марта!	68-69
Съдове	70-73
Какво ядем. Какво прием	74-75
Честит Великден!	76-77
На село	78-79
В града	80-81
Хайде да броим до 20!	82-83
В магазина	84-85
Българските буквите	86-87
Честит 24-ти май!	88
Добре дошло, лято!	89
Методични рекомендации	90

Навчальне видання

ТЕРЗІ Вероніка Мечеславівна

БОЛГАРСЬКА МОВА

Підручник для 1 класу
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
„Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей”

У підручнику використано матеріали з вільних інтернет-джерел

Редактор
Коректор
Дизайн та верстка

Формат 84х108/16.
Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк.
Наклад ... прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач видавничий дім «Букрек»
вул. С. Костишина, 10, м. Чернівці. 58000

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.